№ 145 ՈՒՐԲԱԹ, 8 ՑՈՒԼԻՍԻ

1911

ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 8 ՑՈՒԼԻՍԻ № 145

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“

Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Յուլիսի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 6 րուբլի:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կոպ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:

Կովկասից դուրս ապրող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԱՐՕՐ“

Ամսագրի № № 5—6 (մայիս-յունիս)

1) ԲԱՑԻԿ.		Ստ. Օհանեանի
2) ՀՐԱԺԵՇՏ.		Ստ. Վահանեանի
3) ՄԻ ԺԱՄ.		Կարինէ
4) ՁՄԵՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐԻՑ (բանաստեղծութիւն).		Ս. Յովհաննիսեանի
5) ՈՒՐՈՒԱԳԾԵՐ.		Ա. Ջանեանի
6) ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՑԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ, Վ. Դորօշևիչի,	Թարգմ.	Կ. Զախարբէկեանի
7) ԿԱՐԱ-ՕՂԼՈՒ, վէպ Զ. Բ. Բրջինի.	»	Մինաս Ցոլակի
8) ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, Լ. Ն. Տոլստոյի.	»	Սուրխաթեանի
9) ՋԱՀԵԼՆ ՈՒ ԱՀԵԼԸ		Մ. Արազեանի
10) ՍՆՆԴԱՊՈՒԼ, Ց. Մարիօնի.	Թարգմ.	Լ. Դանիէլեանի
11) ՕՍՄ. ՀԱՅԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ		Սարուխանի
12) ԳԱԲՐԻԷԼ ՔԱՀ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆԻ ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ		
13) ԿՈՄՍ ԼԷՎ ՆԻԿՈԼԱՑԵՎԻՉ ՏՕԼՍՏՕՅ.		Ա. Մալխազեանի
14) ԻՍԼԱՄ ԵՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.		Դր. Զ. Գրէնֆիլդի
15) ՆՈՐ ՄԱԼՏՈՒԶԻԱՆԻԶՄ.		Բժ.Բ. Աղասարեանի
16) XIX ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿՈՆԳՐԷՍ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ.		Կոմս Անջէլօ դը Գուբերնատիսի
17) ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ	»	» »
18) ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ (ռուսահայ, թիւրքահայ, պարսկահայ կեանք).		Շաւարշի
19) ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ.		Ար. Տէր-Աբրահամեանի
20) ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ.		Կայխասի
21) ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԿԵԱՆՔ (Ալբանիայի ապստամբութեան շուրջը).		Ց. Գ.-ի
22) ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.		Մ. Շովրեանի
23) ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.		
24) ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ		Կայխասի
25) ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ. Իննսուն երեքը, մեծ վէպ Վ. Հիւգոյի,	Թարգմ.	Ա. Սաֆարեանի

2—2

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՃԽԵԱՆԸ
ՄԵԿՆԵՑ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ:
(4.) տ. 710. 2—1

ՀՐԱՀԱՆԳՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Այս տարի մեր երկրի մի քանի կէտերում կազմակերպված է հրահանգչական գործունէութիւն գիւղական շրջաններում։

Փորձը դեռ մեծ չէ. բայց այն արդիւնքները, որ նա տալիս է, ցոյց են տալիս, որ կարելի է օգտաւէտ գործ կատարել հրահանգչական գործունէութեան կազմակերպումով։

Յիշատակենք երկու կէտեր, որտեղ գործում են հրահանգիչներ կամ ինստրուկտորներ։

Դրանցից մէկը Սաղիան գիւղն է Շիրվանում, միւսը Ղարաքիլիսան է Փամբակում։

Այդ երկու տեղերումն էլ Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտ. և Տնայնագործ. Ընկերութիւնը ուղարկել է հրահանգիչներ, որոնցից մէկի ծախսը, այն է՝ Սաղիան գիւղինը, հոգում է Ա. Բուդաղեանը։

Հրահանգիչները ուշադրութիւն են դարձրել նախ և առաջ տեղական կուլտուրական բոյսերի առողջութեան վրա և, գտնելով զանազան տեսակ հիւանդութիւններ, ձեռնարկել են նրանց բժշկութեան։

Գիւղացիները, տեսնելով բժշկութեան ենթարկված բոյսերի կանոնաւոր զարգացումը և պտղաբերութիւնը, սկսել են մեծ հաւատով և վստահութեամբ վերաբերվել դէպի գիւղատնտեսական բարւոքումները և կատարելագործութիւնները։

Հրահանգիչների գործունէութեան միւս կարևոր կենտրոնակէտն է հողի մշակութեան և բոյսերի կանոնաւոր աճեցման գիտելիքների աւանդելը գիւղացիներին, այլ և նրանց ծանօթացնելը նոր օգտաւէտ բոյսերի հետ, որոնց ներմուծումը ցանկալի է տնտեսութեան մէջ։

Այն, ինչ որ արվել է և անվում է այս տարի, նախաբանն է ապագայ աւելի ընդարձակ գործունէութեան։ Հրահանգչական գործունէութեան աջող փորձերը յոյս են տալիս սպասելու, որ մեր երկրի կուլտուրական առաջադիմութեան նախանձախնդիր մարդիկ արժանաւորապէս կը գնահատեն նոր գործօնների նշանակութիւնը և ամեն ջանք գործ կը դնեն ստեղծելու հրահանգչական գործունէութեան խիտ ցանց մեր երկրում։

Վերջին երկու տասնամեակում եւրօպական պետութիւնները առանձին մեծ տեղ տուին հրահանգչական գործունէութեանը իրանց երկիրներում և հանդէս բերին ընդարձակ կազմակերպութիւններ, որոնք պահպանվում են թէ մասնաւոր և թէ հասարակական ու պետական միջոցներով, տարէցտարի աւելի ու աւելի մեծ ծաւալ ստանալով։

Մենք ևս ոտք դրինք հրահանգչական գործունէութեան վրա և իրագործում ենք առաջին փորձերը։

Թող այդ փորձերը գրաւեն հասարակութեան ուշադրութիւնը, որպէսզի միահամուռ ոյժերով ձեռնարկենք աւելի խոշոր, ընդարձակ և բարդ կազմակերպութեան այդ կուլտուրական ասպարէզում։

Ա. Քալանթար

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

6 յուլիսի

Լոնդոն.—Ռէյտերին հեռագրում են Թէհրանից, որ նախկին շահը հասաւ Պարսկաստան։ Շահին ուղեկցողների թիւը յայտնի չէ։

Թէհրան.—Ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, նախկին շահը շոգենաւով եկել է Գիւմիշտեփէ, ուր իր մօտ է կանչում թիւրքմէններին, մազանդարանցիներին և Ռէշիդ-ուս-սուլթանին։ Վաղը Մահմէդ-Ալին մտադիր է գնալ ուղղակի Սարդարաբադ։

Թէհրան.—Պետական խնամակալի և մէջլիսի թախանձանքներից Սիփէհդարը համաձայնեց մնալ առաջին մինիստրը, բայց առանց պորտֆէլի։ Զինուորական մինիստր նշանակվեց Սարդար-Ասադի բացակայութեան պատճառով Բախտիարի խան Սամսամուս-Սալթանէն, ներքին գործերի՝ Վուսուկ-ուդ-Դովլէն. մնացածները նախկիններն են։

Առաջարկված է Թէհրանում յայտարարել պատերազմական դրութիւն և այստեղ կանչել ըստ հնարաւորութեան մեծ թւով բախտիարներ։

Ռաշտ.—Մահմէդ-Ալի-շահը առաջարկեց Աստրաբադի փոխ-նահանգապետ Սայիդուլէշկերին մնալ իր պաշտօնում և պահպանել կարգ ու կանոնը քաղաքում։

Մազանդարան նաւեր ուղարկվեցին կարգադրելով Իսմայիլ-խանին, Էմիր-սիմուքերէշին և Ռէշիդ-ուս-սուլթանին գալ Աստրաբադ։ Վերջինիս ազգաբնակութիւնը, որ նպաստաւոր է տրամադրված դէպի շահը, տեղական իշխանութիւնների, անջուման, հոգևորականութեան և վաճառականութեան խորհրդակցութիւնից յետոյ որոշեց հպատակութիւն յայտնել Մահմէդ-Ալիին, որ յուլիսի 7-ին մտնելու է Աստրաբադ։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

6 յուլիսի

Փիրիզա.—Ջէլէկէնում հրդեհը Նոբէլի և Հաջինսկիի նաւթահորերում ոչնչացրեց երեք վիշկա։ Վնասը աւելի քան 100,000 րուբլու է։ Վնասվեցին երեք բանւոր, որոնցից մինը մեռաւ։

Մոսկվա.—Թոքախտի դէմ մաքառող լիգայի նախաձեռնութեամբ գումարվում է թոքախտի դէմ մաքառելու հերթական միջազգային կոնֆերէնցիան։

Վիէննա.—Պատգամաւորների պալատ։ Ռուս ժողովրդական կուսակցութեան պատգամաւորներ Մարկով և Կուբիլովիչ բողոքեցին, որ մալորոսները սիստեմատիկ կերպով ճնշվում են Գալիցիայի լեհերից։ Երբ բողոքողները կարդում էին վերնագիրը՝ «Ռուս ազգային պատգամաւորների բողոքը»։ լսվեցին բուռն բացականչութիւններ, «Այստեղ ռուսներ չը կան»։ Գերմանացի սոցիալ-դեմօկրատ Ֆօրստները բացագանչում է՝ «Գնացէք Ռուսաստան»։ Աղմուկ։ Ուկրայնցիները բողոքում են։

Լոնդոն.—Լորդերի պալատում Կուրտնէյը հարցրեց Մօրլէյից՝ թէ մտադիր է նա, արդեօք, հրատարակել մարօկկեան հարցի առիթով Մեծ-Բրիտանիայի և Ֆրանսիայի միջև կապված պայմանագրերի պատճէնը, և արդեօք այդօրինակ հրատարակութիւնը չի դժուարացնի ներկայումս քննվող հարցերի կանոնաւորումը։ Մօրլէյը պատասխանեց. «Կուրտնէյի վերջին հարցը մեզ դնում է այնպիսի հողի վրա, որ այժմ պահանջում է առանձին զգուշաւորութիւն։ Պատասխանը վերին աստիճանի անյարմար է։ Ինչ վերաբերում է պարտաւորութիւնների հարցին, այդպիսիները գոյութիւն ունեն 1904 թ. ֆրանսիական դեկլարացիայով։ Մեծ-Բրիտանիան, իբրև ալժէզիրասեան արձանագրութիւնները ստորագրող պետութիւններից մինը, համակարծիք է ընդհանուր պարտաւորութիւններին։ Փաստաթղթերի հրատարակութիւնը կարող է կասկածանքների տեղիք տալ և վտանգաւոր մեկնութիւններ առաջ բերել։ Այժմ այդ անհնարին է»։

Պարիզ.—Կայօն խորհրդակցեց արտաքին գործերի և զինուորական մինիստրների հետ։

Անգլու կայարանի մօտ փորձ եղաւ գնացքը խորտակելու։

Վաշինգտօն.—Վճռվեց երկրորդ գրահանաւ ուղարկել Գաիտի, ուր ամերիկական շահերին լուրջ վտանգ է սպառնում։

Անտվերպէն.—Յուլիսի 5-ի երեկոյեան տեղի ունեցաւ ընդհարում գործադուլների և ոստիկանութեան միջև։ Մի ոստիկան վիրաւորվեց։ Ոստիկանութիւնը կրակ բացեց։ Կատարվեցին ձերբակալութիւններ։

Տօկիօ.—Մամուլը քիչ բացառութեամբ սառը վերաբերվեց դէպի անգլօ-եապոնական պայմանագրի փոփոխութիւնը։ Նացիօնալիստների լրագրները Անգլիայի հետ կնքված դաշնակցութիւնը գտնում են բաւականին թուլացած և խորհուրդ են տալիս Եապօնիային մերձենալ Ռուսաստանին։

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ԲԱԼԿԱՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

6 յուլիսի

Կ. Պօլիս.—Մինիստրների խորհուրդը, ալբաններին աշխատանք տալու նպատակով, վճռեց անյապաղ ձեռնարկել Սկիւտարի խճուղու կառուցման և Բօյեանա գետը խորացնելու։ Վճռված է նաև հնարաւորութեան չափով շուտ սկսել Ադրիական երկաթուղու կառուցումը։

Աւլօնից հաղորդում են, որ ապստամբութիւնը Հարաւային Ալբանիայում աճում է, ամեն օր տեղի են ունենում կռիւներ ապստամբների և զօրքերի միջև։

Նաւատորմի կարիքներին բաւարարութիւն տուող մասնաժողովը որոշեց աւելի եռանդով գործել և լայն տարածել իր գործունէութիւնը։

Բուդապէշտ.—Պատգամաւորների պալատում Էմերիխ Իվանկան հարցապնդում ուղղեց այն դրութեան առիթով,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՆԳԻՍՏ

(Լէօնիդ Անդրէևի)

Մեռնում էր մի երեւելի, ծեր սանօվնիկ, մի մեծատուն, որ սիրում էր կեանքը։ Մահը նրան ծանր էր թւում։ Աստուծուն չէր հաւատում։ Թէ ինչու էր մեռնում, ինքն էլ սկի չէր հասկանում և սոսկում էր մահվան առաջ անասելի երկիւղով։ Մարդ սարսափում էր, տեսնելով թէ ինչպէս է նա չարչարվում։

Մեռնող սանօվնիկի հետ մնացել էր մի փարթամ, հարուստ, հետաքրքրական կեանք, որի մէջ պարապ չէին մնացել ոչ նրա սիրտը և ոչ միտքը. նրանք ստացել էին իրանց լիակատար բաւարարութիւնը։ Յոգնել էին թէ նրա սիրտը և թէ միտքը. յոգնել էր ամեն վայելք տեսած՝ հանդարտ առողջ մարմինը։ Աչքերը յոգնել էին մինչև իսկ գեղեցիկը դիտելուց. նրանք յագուրդ էին ստացել. ականջն էլ յոգնել էր լսելուց, և նոյնիսկ ուրախութիւնը ծանր էր թւում դադրած, ամեն բանից յոգնած սրտի համար։ Եւ քանի որ այդ սանօվնիկը ոտի վրա էր, մահվան մասին միտք էր անում նոյնիսկ մի տեսակ բաւականութեամբ.—«Կը հանգստանամ գոնէ,—մտածում էր նա. կը դադարեն համբուրելուց, յարգելուց, իրանց գեկուցումներով էլ գանգէս չեն տանի,—մտածում էր նա բաւականութեամբ։ Այո, մտածում էր... բայց երբ նա մահվան անկողին գլորվեց, այն ժամանակ սկսեց անտանելի ցաւ ու սոսկալի երկիւղ զգալ։

«Կը ցանկայի էլի ապրել, մի քիչ գոնէ, գոնէ մինչև հետևեալ երկուշաբթի կամ, աւելի ևս լաւ կը լինէր, մինչև չորեքշաբթի կամ հինգշաբթի»։ Սակայն ինչ օր նա մեռաւ, հէնց այնպէս էլ նա չիմացաւ, չը նայելով որ շաբաթվայ մէջ միայն եօթ օր կայ. երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի, ուրբաթ, շաբաթ և կիրակի։

Հէնց այդտեղ, այդ անյայտ օրը, սանօվնիկի մօտ եկաւ սատանան, մի հասարակ սատանայ, որի նմանը շատ կայ։ Ներս մտաւ նա քահանայի, խունկ ու մոմի ձևով, բայց մեռնողին նա ներկայացաւ իր բոլոր իսկական հարազատութեամբ։ Սանօվնիկը իսկոյն գուշակեց, որ սատանան անխորհուրդ չէ եկել, և ուրախացաւ. քանի որ սատանան գոյութիւն ունի, ուրեմն իսկական մահ չը կայ, այլ գոյութիւն ունի ինչ-որ անմահութիւն։ Ծայրայեղ դէպքում, եթէ անմահութիւն չը կայ, ապա այս կեանքն էլ կարելի է երկարեցնել, ծախսելով հոգին ձեռնտու պայմանով։ Այդ ակնյայտնի էր, իսկ վախի առաջ հօ բոլորվին էլ պարզ։

Բայց սատանան յոգնած ու անբաւական դէմք ունէր, երկար ժամանակ չէր սկսում խօսակցութիւնը և զզուանքով ու թթված՝ այս ու այն կողմն էր նայում, կարծես թէ սխալմամբ ուրիշ տեղ ընկած լինէր։

Այս հանգամանքը անհանգստացնում էր սանօվնիկին, և նա շուտով առաջարկեց սատանային նստել. բայց նստելուց յետոյ էլ սատանան շարունակում էր դարձեալ այնպէս թթված մռիկ անել ու լռում էր։

«Ա՜յ թէ ինչ տեսակից են դրանք,—մտածում էր սանօվնիկը, կամացուկ դիտելով այցելուի անսովոր, աւելի քան օտաշխարհեայ դէմքը։—Ի՜նչ զզուելի ռեխ ունի, Տէր Աստուած։ Ես այնպէս եմ կարծում, որ նա այնտեղ էլ գեղեցիկ չէ համարվում»։

Իսկ բարձրաձայն ասաց.

— Իսկ ես ձեզ այսպէս չէի երևակայում։

— Ի՞նչ,—անբաւականութեամբ հարցրեց սատանան և կնճռոտվեց։

— Ձեզ այսպէս չէի երևակայում։

— Բանդ տես։

Նրան ամենքն էլ այդ միևնոյն բանն էին ասում առաջին ծանօթութեան միջոցին. ձանձրացել էր նա միևնոյնը լսելով։ Իսկ սանօվնիկը մտածում էր. «Հօ չէ կարելի նրան չայ կամ գինի առաջարկել. նրա բերանն էլ՝ ասենք՝ այն տեսակ է, որ խմել չէ կարող»։

— Ահա արդէն մենք մեռել ենք,—սկսեց սատանան ծոյլ ու տաղտկութեամբ։

— Չէ, ինչ էք ասում,—վրդովվեց ու վախեցաւ սանօվնիկը,—ես դեռ ամենևին չեմ մեռել։

—Մի՛ ուրիշի ասէք այդ,—անտարբերութեամբ չորեց նրան սատանան և շարունակեց,—ահա դուք արդէն մեռել էք... Այժմ ինչ անենք։ Գործը լուրջ է և առհասարակ հարկաւոր է սխալ այդ հարցը վճռել։

— Բայց մի՞թէ այդ ուղիղ է. մի՞թէ ես մեռել եմ,—սոսկաց սանօվնիկը,—չէ՞ որ մենք... խօսում ենք։

— Դէ, երբ դուք ըէվմատիզմի էք գնում, մի՞թէ իսկոյն վազօն էք ընկնում։ Դուք դեռ ևս նստում էք իջևանում։

— Նշանակում է, ուրեմն, այս իջևան է։

— Դէ, հա։ Բա ինչ էիք կարծում։

— Հասկանում եմ, հասկանում եմ։ Նշանակում է՝ այս արդէն ես չեմ։ Իսկ ես որտեղ եմ, այսինքն ո՞ւր է իմ մարմինը։

Սատանան անորոշ կերպով գլուխը թափ տուեց.

— Հեռու չէ։ Ձեզ այժմ գոլ ջրով լողացնում են։

Սանօվնիկը ամաչեց, մտաբերեց զուգատեղի ոգեղ, ճարպակալ ծալքերը ու աւելի ևս ամաչեց։ Նա գիտէր, որ ննջեցեալներին լուանում են կանայք։

— Ցիմար սովորութիւն,—ասաց բարկացած սանօվնիկը։

— Դէ, այդ արդէն ձեր գործն է, ես այդտեղ ոչ մի մեղք չունեմ։ Բայց սակայն ես ձեզ կը խնդրէի հարցին անցնէինք, որովհետև ժամանակը կարճ է։ Դուք շատ արագ էք նեխվում։

— Ի՞նչ մտքով,—հարցրեց սանօվնիկը,—ա... սովորական մտքով։

— Դէ, հա։ Հապա էլ ինչ մտքով,—դառը իրօնիայով ծաղր էր անում նրան սատանան։

— Ինձ, ներեցէք, ձեր հարցերը ձանձրացրին։ Բարեհաճեցէք ուշադրութեամբ լսել՝ ինչ որ ես ձեզ կը հաղորդեմ. էլ չեմ կրկնի։

Ու շատ տաղտկալի արտայայտութեամբ, ձգձգվող ձայնով սկսեց կրկնել այն, ինչ, թւում էր, վաղուց արդէն վերին աստիճանի զզվեցրել էր նրան։ Սատանան զեկուցեց հետևեալը։ Տէր, երեւելի, արդէն մեռած սանօվնիկի համար երկու հնարաւորութիւն կայ. կամ ընթանալ դէպի վերջնական մահ, կամ թէ դէպի մի առանձին, մի փոքր տարօրինակ և նոյն իսկ կասկածելի կեանքը։ Ինչպէս նա կը ցանկանայ, որը կընտրի։ Եթէ նա կընտրի առաջինը՝ մահը, այն ժամանակ նրա համար կը սկսվի յաւիտենական անէութիւն, լռութիւն, դատարկութիւն...

«Տէր Աստուած, էդ հէնց էն է, որից ես այնքան վախենում էի»,—մտածեց սանօվնիկը։

— Անխախտելի հանգիստ...,—շարունակեց սատանան, ինչ-որ հետաքրքրութեամբ դիտելով անծանօթ առաստաղը։—Դուք կոչնչանաք, ձեր գոյութիւնը կը դադարի բացարձակապէս. դուք էլ երբեք չէք խօսի, չէք մտածի, չէք ցանկանայ, չէք զգայ ցաւ կամ ուրախութիւն, երբեք այլ ևս չէք արտասանի «ես»։ դուք կանհետանաք, կը հանգչէք, կը մարէք, հասկանում էք, կը դառնաք ոչնչութիւն...

— Ո՛չ, ո՛չ, չեմ ցանկանում,—ճչաց սանօվնիկը։

— Բայց դրա փոխարէն հանգիստ,—խրատական ձևով ասաց սատանան։—Այդ, գիտէք, նոյնպէս մի բան արժէ ախր։ Հանգիստ եմ ասում, մի այնպիսի հանգիստ, որից աւելի լաւը մտածել սկի չէք կարող, ինչքան ուզում էք միտք արէք։

— Չեմ ցանկանում հանգիստ,—վճռողաբար ասաց սանօվնիկը, բայց յոգնածութիւնը իրան ցոյց տուեց մեռած սրտի մէջ, մեռած աղաչանքով.—տուէք հանգիստ, հանգիստ, հանգիստ։

Սատանան թափ տուեց թաւամազ ուսերը և՝ յոգնած՝ շարունակեց, ինչպէս մի մօդնի մագազինի գործակատար վաճառաշատ օրվայ վերջում։

որ գրաւել է արտաքին գործերի մինիստրութիւնը ալբանական հարցում: Հարցապնդողը հարցնում է, թէ յայտնի՞ է արդեօք մինիստր-նախագահին, որ իր ժամանակին Էրէնտալը 10,000 հրացան և խոշոր գումար է ստացել մալիսօրներին, միրդիտներին և այլ ալբան ցեղերի բաժանելու համար: Էրէնտալի այդ վարմունքը ազդանշան ծառայեց ապստամբութեան: Հարցապնդողը մատնանշում է, թէ մինչև օրս մի քանի ալբան պարագլուխներ աւստրո-ունգարական արտաքին գործերի մինիստրութիւնից ստանում են որոշ տարեկան ռոճիկ: Երիտասարդ-թիւրքերի շրջաններում այդ յայտնի է, բայց այնտեղ լռում են, վախենալով միջադէպից:

Իվանկայի յայտարարութիւնը ընդհանուրի ուշադրութիւնը կենտրոնացրեց:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

6 յուլիսի

Կարդիֆ.—Գործաթող նաւաստիները ցոյց սարքեցին փողոցներում: Նաւաշինարարական պահեստներում, ինչպէս ենթադրվում է՝ դիտմամբ, հրդեհ ձգեցին: Ամբոխը թոյլ չէր տալիս հրդեհաշէջներին հանգցնել կրակը և քարեր էր նետում ոստիկանների վրա: Ոստիկաններից մինը ծանր վիրաւորվեց: Նաւամատոյցների բանւորները միացան գործադուլին: Անկարգութիւնները շարունակվեցին ամբողջ օրը: Ոստիկանութիւնը գործի հանեց մահակներ: Քսան մարդ և մի քանի ոստիկաններ վիրաւորվել են լուրջ կերպով: Ամբոխը քարուքանդ արեց գարեջրի պահեստները: Շատերը արբեցին:

Բանւորների ընդհանուր ժողովը վճռել է գործադուլը շարունակել մինչև այն րոպէն, երբ նաւատէրերը կը համաձայնեն բանակցել նաւաստիների ներկայացուցիչների հետ:

—

Լոնդոն.—Յուլիսի 5-ի երեկոյեան գործաթողները քարեր նետեցին գործարանների շինութիւնների կողմը: Ոստիկանութիւնը փայտերով ցրեց ցուցարարներին: Վնասվեցին կանայք և երեխաներ: Վիրաւորված են նաև շատ ոստիկաններ և գործադուլաւորներ:

ՍԼԱՒՈՆ ԺՈՒՐՆԱԼԻՍՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԱՌԻԹՈՎ*)

Ո՞ւմ դէմ է կազմվում համասլաւոնական միութիւնը:

Անշուշտ Աւստրիայի, Գերմանիայի և մասամբ Թիւրքիայի դէմ:

Ռուսաստանն իր հպատակ, կուլտուրապէս իրանից մեծ, լեհ ժողովրդի հետ երկրի ներսում ներհակութիւն է անում, անկեղծ միութիւն չէ կարողանում աջողեցնել, իսկ գերմանական, աւստրիական հպատակ լեհերի և ուրիշ սլաւոն ցեղերի հետ է կամենում միութիւն կապել: Այդ՝ ներկայ հանգամանքներում մեթէ գլուխ գալու կոմբինացիա է:

Ո՛չ, հազար անգամ ոչ: Եւ ահա թէ ինչու:

Ռուսաստանը շարունակում է իր հնաւանդ և ապարդիւն քաղաքականութիւնը: Երկրի ներսը թողնում է ամայի, ժողովուրդը թշուառ, իսկ նորանոր երկիրներ, ժողովուրդներ է ձգտում իւրացնելու: Հետեւանքը՝ նիւթապէս, ֆիզիքապէս և բարոյապէս իր թուլանալը:

Ո՞րն է աւելի անհրաժեշտ Ռուսաստանին, նախ իր հպատակ սլաւոնների, լեհերի, ֆինների, հայերի և այլ և այլ հպատակների հետ միութիւն կապելը և ներքուստ ամրապնդվելը թէ Գերմանիայի խաղալիք լինելը:

Եւ ռուսական ազդեցիկ, անշրջահայեաց մամուլը փոխանակ փարոս լինելու ռուս դիպլոմատիայի՝ ընդհակառակը իր տհաս վերաբերմունքով աւելի է նսեմացնում նրան:

Եթէ Անգլիան ջանում է Գերմանիային ճնշել, յետ մղել, այդ շատ հասկանալի է: Որովհետև Գերմանիան այսօր տիրապետել է համաշխարհային շուկաները, և Բեռլինը փառօրէն ամփոփում է իր մէջ այսօր թէ Պարիզը, Լոնդոնը և թէ Վիեննան ու Պետերբուրգը: Դիտմամբ կոյր պէտք է ձեւանալ՝ այս ճշմարտութիւնը չը խոստովանելու համար:

Արդ, հարկ կա՞յ հզօր, կենսունակ Գերմանիային հակառակ Անգլիայի հացին կարագ աւելացնել:

Կարող է արդեօք ազատ, սահմանադրական Անգլիան իր դարաւոր քաղաքականութեան հակառակ երկիրներ բռնացնել ու չը տալ այդ երկիրներին ընդարձակ ինքնավարութիւններ: Ի հարկէ, ոչ: Եւ ահա հէնց աստառը արդի Պարսկաստանի երերուն վիճակի: Ուրեմն Անգլիան իր նոր դաշնակից Ռուսաստանին չը պիտի կարողանայ թե, թէկուզ լինել ոչ Պարսկաստանում և ոչ իսկ Բալկաններում:

Գալով ռուս ազդեցիկ մամուլին, նա քամուն չը պիտի ենթարկվի, այլ ճշմարտութեան, իբրև իրանց գոյներով հրապարակ հանելով:

Գ. Պրոկոֆիևն անշուշտ չէ մոռացել Բուդապեշտում ս. Մարգարիտ կղզում աւստրիական թագաժառանգի խնճոյքը ի պատիւ հիւր մամուլի, ունգարական հրապարակախօս Սոլոմոնի ճառը՝ «Թող փշրվի այն գրիչը, եթէ նա ճշմարտութիւնը տենդենցիայի զոհաբերէ...», ապա բոլոր երկրների օրէնքների նուագը և գնչուների նուագն ու սրտաճմլիկ երգը...

Աւստրո-Ունգարիան ցոյց տուաւ մեզ իր հպատակ սլաւոնների խրճիթը, հանդը ու անդաստանը, կենցաղը:

15 տարի յետոյ ես տեսայ այդ սլաւոնների երկրի առաջադիմութիւնները Տուրինի համաշխարհային ցուցահանդէսում: «Մշակ»ի ընթերցողներն անշուշտ յիշում են մի ամիս առաջ գրածս, որ հրաշալի էր սերբիական պաւիլիօնը և շատ ճնշիչ, տխուր տպաւորութիւն էր թողնում ռուսականը:

Բնիկ ռուսները ոմանք սահմանից նանելով քաշվում են իրանց ռուս անուանել և հեռուները ռուսերէն խօսողին ուրիշ լեզուով են պատասխանում:

Փաստեր էք ուզում, համեցէք:

Մի քանի տարի սրանից առաջ Վէյսենբուրգում հետեւեալ միջադէպը պատահեց:

Պետերբուրգից Վէյսենբուրգ եկած իշխանուհի Ա. իր աղջկայ հետ ռուսերէն միակ ստացվող «Нов. Вр.» լրագիրը վերցնում էր ընթերցարանից և պահում իր սենեակում:

Մի օր այնպէս պատահեց, որ միատեղ էինք իջնում սանդուղքներով: Տիկինը ռուսերէն դիմեցի, որ կարդացած համարները վերադարձնէ ընթերցարանին, որպէսզի մենք էլ կարդանք: Ռուս իշխանուհին լայտ չարաչ ռուսերէն պատասխանելու, այլ ֆրանսերէն, թէ դեռ չէ կարդացել:

«Нов. Вр.» կարդացող տիկինը առտասահմանում իր մայրենի լեզուով յայտ չարաւ խօսելու. այս՝ մէկ. և երկրորդ նա Վէյսենբուրգի ընթերցարանում հարիւրաւոր օտար լեզուներով ստացվող թերթերի միջից ռուսերէն միակ լրագիրն էլ շարունակ վերցնելով՝ թէ դրկում էր ռուսերէն ուրիշ կարդացողներին և թէ սեղանի վրա չէր թողնում, որ մի ռուսերէն թերթ էլ գոնէ մնայ:

Վերջը պարզվեց, որ տիկինը բոլորովին «Нов. Вр.» չէ եղել կարդալիս, այլ նրա միջի յայտարարութիւնները...

Վէյսենբուրգի վարչութիւնը ինձ յայտնեց, որ նա պատրաստ է մեր կամեցած լրագիրներն էլ բերել տալու, աւելացնելով որ մինչև օրս այնտեղ ոչ ոք ցանկութիւն չէ յայտնել ռուսերէն լրագիր կարդալու: Ի հարկէ տուէ նրան ցուցակ, և մի քանի օրից սեղանի վրա կային ռուսերէն մի շարք լրագիրներ:

Համառուսական մանիայով տարված ռուս ազդեցիկ մամուլը հնարաւորութիւն չունէր դիտելու իր շուրջը, որպէսզի համոզվէր, թէ Եւրոպայում մամուլը օր-օրի վրա ինչ յաղթանակներ է անում, ինչ դիրքեր է գրաւում:

Եւ այդ մամուլն է, որ մի ձեռին լուսաճաճանչ լապտերը, միւսում՝ ձիթենու ճիւղը, տերերքի բօրսաները խառնելով, ազգութիւնների համերաշխութիւնը աւելի ու աւելի ամրապնդելով, կարողացաւ նախ Վատերլօյում ֆրանսիացիներին ու գերմանացիներին գրկախառնել տալ, ապա հետեւեալ տարին ստուար թւով գերմանացիներին Բորդօ ժողովել և միւս տարին էլ ֆրանսիացիներին, նոյն իսկ Բիսմարկի արձանի հանդէպ Բեռլինում, բայլասադ: Եւ այս միջոցին էր, որ Էդուարդ VII անգլ. թագաւորը իր քարտուղարին յատուկ ուղարկել էր այդ միջազգային մամուլին հրաւիրել Լոնդոն:

Եւ այդ մամուլն է, որ հարթեց, առանց աղմուկների, ֆրանս-գերմանական մօտիկութիւնը:

Մինչդեռ ռուսական բնիկ մամուլի պատեական ներկայացուցիչները վիգները ծուռ, դարան-դարան, օտար երկիրներում պատանի ուսանողների նման պանսիօններում են ապաստանվում: Եւ երբ կուլտուր ընկերակիցները հրաւիրվում են նրանց գրութեան մէջ մտնել, սրանք ուսերն են թափ տալիս...

Աղաւաղել փաստերը, կրակը մոխրի տակ անթեղնելը ոչ մի օգուտ չի բերել: Սերբիական մինիստրները և հեծամեծները որքան կուզեն թող ներբողութիւն խնդրեն: Իրողութիւնը կը մնայ անջնջելի:

Տ. Նազարեան

*) Տես «Մշակ» № 143 և 145.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՇՆՉՈՒՄԸ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

Մանուկը կարող է բանել չեկած երկաթը, կաշելով որ նա ցուրտ է, եթէ այդ րոպէին մօտեցի Կովկասի սառոյցների մասին:

Նա կարող է թաւալվել ձեան վրա, չը զգալով ցրտութիւն, եթէ այդ ժամանակ մօտեն ամառվայ կիզիչ արևի մասին:

Վէգսեսիր

Կեանքը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ ներշնչումների արտադրութիւն: Ներշնչվում է անհատը բնութիւնից և հասարակութիւնից, որից առաջած մտապատկերները անցնելով գիտակցութեան կողմով են նրա հոգեկան կառուցուածքը: Այսպէս է բնորոշում հռչակաւոր Գիւյոն ներշնչման պրոցեսը: Ընդունելով ներշնչումը գլխաւոր հիմք հոգեկան կարողութեան՝ պէտք է լայն տեղ տալ նրան և գլրոցական դաստիարակչական ասպարէզում:

Հիպնոտիզմը, որ առիթ է ծառայել որոշելու ներշնչման դերը, պիտի որոշ չափով շօշափվի յօդուածումս:

Հիպնոտիզմը*) հոգեկան գրութեան մի տեսակետն է, որ հիպնոսված անհատը ամբողջովին ենթարկված է հիպնոսողին և վերջինիս ներշնչումն է այդ րոպէի նրա գիտակցութեան միակ առարկան, հետեւապէս նրա անկիւքը: Նորագոյն ժամանակի արդիւնք չէ հիպնոտիզմի գիտը և ոչ մօտիկ անցեալի. նա եղել է հազարաւոր տարիներ առաջ, ծնունդ է առել մարդարարածի հետ, որպէս հոգեկան մի բարձր յատկութիւն, ինչպէս և հանճարը, որը անողոք բնութիւնից միայն նրա ընտրելիներին են ստանում: Նա ունեցել է իր ծաղկման որոշ շրջանը Եգիպտոսում, Յունաստանում, որպէս բժշկութեան միակ միջոցը, զինուորների ոգևորութեան գլխաւոր զէնքը, իսկ այժմ՝ երբ դարձել է գիտութեան հետազօտութեան առարկայ՝ կարևոր տեղ է նուաճում հոգեբանական գիտելիքների շարքում:

Հիպնոսողը դուրս է վանում հիպնոսվողի գիտակցութիւնից նրա մտապատկերները և ապա հաւատացած կերպով ներշնչում նրան իր ցանկացածը, որը և մեքենայաբար է կատարվում վերջինիս կողմից: Օրինակ՝ ներշնչեցէք հիպնոսված անհատին, որ նրան վառանց է սպառնում ցուրտը, և նա կը սկսի դողալ. ներշնչեցէք, որ սենեակը խիստ տաք է, նա կը սկսի քրտնել:

Երեխան իր հոգեկան պարզութեամբ, գաղափարների բացակայութեամբ շատ մօտ է կանգնած հիպնոսված անհատի դրութեան, հետեւապէս նոյնպէս շուտ ենթարկվող ներշնչման:

Այն բոլորը ինչ երեխան տեսնում, լսում է իր շրջապատից, խոր դրոշմվում է նրա գիտակցութեան մէջ և դառնում ներշնչումն, ծառայելու որպէս հիմք նրա բնաւորութեան, միալով երբեմն նրա ամբողջ կեանքում. օրինակ՝ ծծմօր տուած երկիւղը երեխայի գիտակցութեան մէջ մնում է երկար ժամանակ, ունենալով իր վնասակար ազդեցութիւնը:

Աշակերտի համար ուսուցչի խօսքը ամենաուժեղն ու վերջնականն է. այսպիսի հաւատով է վերաբերվում մանուկը դէպի իր ուսուցիչը: Մանկան հոգին իր պարզութեամբ ու անփորձութեամբ շատ ոգևորվող և շուտ ընկճվող է. սիրտ տուէք երեխային, խրախուսեցէք նրա բարի ձգտումները և նա կը կատարի ձեր ամենադժուար յանձնարարութիւններն անգամ:

Իւրաքանչիւր դաստիարակութիւն պիտի ձգտի հետեւեալ նպատակներին՝ ներշնչել սաներին հաւատ դէպի իր ոյժերը, համոզել, որ նա ընդունակ է բարութեան, որ նա ուժեղ կամքի տէր է և բարոյապէս ազատ է:

Ամեն մի ուսուցիչ նկատած կը լինի, որ բաւական է ասել երեխային, թէ նա այս կամ այն լաւ յատկութեան տէրն է, որ նա լաւ է սովորում, այնուհետև նա կաշխատի արդարացնել դէպի ինքն եղած յոյսերը, կաշխատի աւելացնել իւրան վերագրված լաւ յատկութիւնները. սրան հակառակը՝ մէկին ասել վատ ես, չես կարող սովորել, նշանակում է նրան աւելի վատացնել:

Ներշնչել աշակերտին հաւատ դէպի իր ոյժերը ընդունելով դաստիարակման գլխաւոր գործօն, պիտի խուսափել ամեն մի հակառակ ներշնչումներից՝ օրինակ՝ ասել երեխային «դու վատ ես սովորում», դրանով վնասում ենք նրա հաւատը դէպի իր ոյժերը, և այդ այնքան շուտ, որքան աւելի են կրկնվում նման դարձուածքները ուսուցչի կողմից. դրանց փոխարէն, պէտք է ասել՝ «դու կարող ես լաւ սովորել, եթէ աշխատես», որով պահվում է նրա մէջ հաւատ դէպի իր ոյժերը, որ լաւ լինելու համար հարկաւոր է միայն աշխատել: Հարկաւոր մանուկներ դպրոցներում իրանց յատուկ մութեամբ, թողած տնային վատ դաստիարակութիւնը, զոհ են՝ «վատ ես սովորում», «չես հասկանում», «նա քեզանից լաւ է» շաղփօնական բառերի կործանարար ներգործութեան, որոնք հետեւանք են դաստիարակների անխոհեմ վերաբերմունքի դէպի մատաղ սերնդի կրթական գործը:

Ճիշդ է, ծեծը խիստ արգելված է, մանաւանդ դպրոցներում, բայց վերև յիշածս և նման սպանիչ դարձուածքները դեռ գոյութիւն ունեն, որոնց տպաւորութիւնը երեխայի գիտակցութեան վրա աւելի վատ է ներգործում, քան ծեծը: Ուսուցիչը իր ամեն մի խօսքը դէպի երեխան պիտի լաւ կշռադատէ, ապա առաջարկէ, որովհետև, այն, ինչ դրոշմվում է մանկան հոգու վրա, այլ ևս չի ջնջվի. «Душа ребенка не черная доска, чтобы писать, а послѣ стирать» —ասում է անմահ Կամենսկին:

Դաստիարակութիւնը պահանջում է՝ համարել երեխային այնպէս, ինչպէս ինքդ ես ցանկանում, և ներշնչել նրան քո ցանկացածը: Ներշնչեցէք հիպնոսված անհատին, որ նա խող է, և նա կը սկսի մռթմռթալ. ուրեմն դաստիարակելով մէկին պէտք է ենթադրել նրա մէջ լաւ յատկութիւններ և կամք:

Ամեն մի եզրակացութիւն երեխայի բարոյականութեան մասին, որ սաւում է նրան, դառնում է ներշնչումն: Երեխան երբ մի որևէ գործ է կատարում, նա չէ նախատեսում նրա հետեւանքը, ուստի նրա գործած սխալների ժամանակ չը պիտի նրան ասել՝ «ինչպէս չար ես», «ինչպէս ծոյլ ես», այլ հարկաւոր է ասել «դու, ի հարկէ, չէիր ցանկանայ այսպէս անել, եթէ ինչ հետեւանք ունեցաւ քո արածը»: Որքան որ օգտակար է երեխային գիտակից անել լաւ յատկութիւնների մասին, նոյնքան էլ վնասակար է գիտակից անել վատ յատկութիւնների մասին: Ներշնչումը կարող է թուլացնել կամ ուժեղացնել հոգեկան կարողութիւնները.«Մարդը,—ասում է Պասկալ,—կազմված է այնպէս, որ եթէ նրան մի քանի անգամ կրկնես, թէ դու յիմար ես, նա կը հաւատայ և իրան կը համարի յիմար»:

Կրթութեան ամենաուժեղ գործօններից մէկն է սէր և յարգանք դէպի մանուկը: Սանեցնելով փոխադարձ սէր և յարգանք, հեռացվում է պատիժը և կոյր հպատակութիւնը աշակերտի կողմից. միայն նա կարող ունի պատիժ. ում մէջ պակաս է սէրը, սիրեցէք մանկան աւելի, և դուք այլևս ստիպված չէք լինի դիմել պատժի, որովհետև սէրը միշտ սէր է առաջացնում: Յարգանքը ամենաուժեղ ձևն է ներշնչման. միայն այն ժամանակ է ներշնչումը հասնում իր նպատակին, երբ ներշնչողը խոր հաւատացած է իր ասածին. և ահա սրանից է, որ պահանջվում է ուսուցչից լաւ տիրապետել իր առարկային. հակառակ դէպքում, որքան էլ կրկնի նա իր աւանդածը, աշակերտի գիտակցութեան մէջ չի ապաւորվի. երբ աշակերտութիւնը թոյլ է մի առարկայից, դա ապացոյց է, որ ուսուցիչը չէ կարողացել ներշնչել, այսինքն նա չէ իմանում իր աւանդածը:

Սրբուհի

ՓՈՂՈՑԱՅԻՆ ԵՐԵԽԱՆԵՐ

Մոսկւա-անտիլական, փողոցներում սընված, մեծացած, ծնողների խնամքից զուրկ մնացած որբ երեխաների մասին չէ խօսքս, այլ այնպիսի երեխաների, որոնք ունեն ծնողներ, տէրեր և, ըստ երևոյթին, զաւակ են բարեկիրթ ընտանիքի, բայց և այնպէս փողոցային են, նոյն շկօլայի հարազատ դաստիարակներ, որպիսիք են իսկական փողոցային, անտէր-անտիրական դժբաղդ որբ երեխաները... Զանազանութիւնը միայն նրանումն է, որ մէկին փողոցային դարձնողը անտէրութիւնը, անծայր թշուառութիւնն է, իսկ միւսին ընտանեկան ծնողներից պահանջվող եթէ ոչ դաստիարակու-

---

— Սակայն, միւս կողմից, ես ձեզ պիտի առաջարկեմ յաւիտենական կեանք:

— Յաւիտենակա՞ն:

— Դէ, հա: Դժոխքում: Դէ, ի հարկէ, այդ բոլորովին այն չէ, ինչ որ դուք կը ցանկանայիք, բայց դարձեալ կեանք է: Դուք կունենաք մի-երկու զուարճութիւններ, հետաքրքրական ծանօթութիւններ, խօսակցութիւններ... Բայց, գլխաւորը, դուք կը պահպանէք յաւիտեան ձեր «եսը»: Դուք կապրէք յաւիտեան:

— Եւ տանջվե՞լ,—վախվխելով հարցրեց մարդը:

— Բայց ինչ բան է տանջանքը,—զզուանքով կնճռոտվեց սատանան.—այդ սարսափելի է մինչև որ կը սովորես: Եւ ես պէտք է ձեզ նկատեմ, որ եթէ ձեզանում մի բանի վրա այնքան գանգատվում են, այդ հէնց սովորութիւնն է:

— Ձեզ մօտ շա՞տ մարդ կայ:

— Կա՛յ էլի: Այո, սովորութիւնն է: Այդ հողի վրա, գիտէք, մեզանում խոշոր անկարգութիւններ ծագեցին. պահանջում էին նոր չարչարանքներ: Ի՞նչ տեղից վերցնել: Գոռգոռում են՝ շաբլօն, բուտինա:

— Աններելի յիմարութիւն,—ասաց սանօվնիկը:

— Այո, ապացուցէք նրանց: Բարեբաղդաբար մեր...

Սատանան յարգանքով ոտք ելաւ, գարշելի դէմք շինեց. յամենայն դէպս, նոյնպիսի դէմք շինեց և սանօվնիկը:

— Մեր սաղայէլը առաջարկեց մեզաւորներին. խնդրում եմ՝ ինքներդ ձեզ չարչարեցէք: Խնդրեմ:

— Ինքնավարութիւն, այսպէս ասած,— վրա բերեց իրօնիայով սանօվնիկը:

Սատանան նստեց ու սկսեց ծիծաղել:

— Նրանք այժմ միտք են անում: Դէ, ինչ կասէք, սիրելիս: Վճռել պէտք է:

Սանօվնիկը սկսեց մտածել և արդէն հաւատալով սատանային, ինչպէս իր հարազատ եղբօրը, չը նայելով նրա գարշելի դէմքին, անվճռողաբար հարցրեց.

— Իսկ դուք ինչ խորհուրդ կը տայիք:

Սատանան յօնքերը կիտեց:

— Ո՛չ, այդ դուք մի կողմ թողէք: Այդ իմ գործը չէ:

— Որ այդպէս է, դժոխք չեմ ուզում:

— Դէ, հարկաւոր էլ չէ: Ստորագրեցէք:

Եւ սատանան դրեց սանօվնիկի առաջ մի բաւականին կեղտոտ թուղթ, որը աւելի թաշկինակի էր նման, քան թէ մի այնպիսի երևելի վաւերագրի:

— Ահա այստեղ,—ցոյց տուեց նա մագիլով:

— Ո՛չ, ո՛չ, այնտեղ չէ, այդ՝ եթէ դուք ցանկանում էք դժոխք: Իսկ մահը ահա այստեղ է:

Սանօվնիկը գրիչը վեր առաւ ու հառաչանքով ցած դրեց:

— Ձեզ համար հեշտ է,—կշտամբանքով ասաց նա.—մի իմ դրութիւնն էլ հարցնէք: Ասացէք, խնդրեմ, ձեզ մօտ գլխաւորապէս ինչո՞վ են չարչարում: Կրակո՞վ:

— Այո, կրակով էլ,—անտարբեր պատասխանեց սատանան:—Մեզ մօտ տօներ կան:

— Ի՞նչ էք ասում,—ուրախացաւ սանօվնիկը:

— Այո: Կիրակի և թագաւորական տօներին լիակատար հանգիստ է. շաբաթ օր,—սատանան երկար յօրանջեց,—պարապմունքները շարունակվում են միայն տասից մինչև տասներկուսը:

— Լա՜ւ, լա՜ւ: Իսկ Ծննդեան տօները և առ հասարակ:

— Ծննդին և Զատկին երեքական ազատ օրեր, նոյնպէս և ամառը մի ամիս արձակուրդ:

— Ա՜յ բան,—ուրախացաւ սանօվնիկը:— Այստեղ մինչև իսկ ես մարդասիրութիւն եմ տեսնում: Բոլորովին չէի սպասում: Դէ, ասենք, եթէ... ծայրայեղ դէպքում, ի հարկէ... հիւանդութեան մասին բաւզօրտ տալ:

Սատանան, աչքերը չռելով սանօվնիկի վրա, ասաց.

— Բա՛ն չունէք:

Սանօվնիկը ամաչեց, մի քիչ էլ սատանան ամաչեց: Հառաչեց ու աչքերը շուռ ու մուռ տուեց: Առ հասարակ երևում էր, որ կամ նա այսօր քունը չէր առել, կամ թէ այս բոլորը նրան մահվան չափ ձանձրացրել էր.—մեռնող սանօվնիկները, անէութիւնը, յաւիտենական կեանքը: Աջ ոտի վրա՝ բրդին կպել էր ցեխի մի չոր կտոր: «Ո՞րտեղից է այդ,—մտածեց սանօվնիկը: —Ցուլանում է մաքրել»:

— Այսպէս ուրեմն: Նշանակում է. անէութիւն,—մտազբաղ ասաց մարդը:

— Անէութիւն,—ինչպէս արձագանք, առանց բաց անելու աչքերը, ասաց սատանան:

— Կամ յաւիտենական կեանք:

— Կամ յաւիտենական կեանք:

Երկար մտածեց հանգուցեալը: Այնտեղ արդէն հոգեհանգիստն էլ կատարել պրծել էին, դեռևս նա շարունակում էր մտածել: Եւ նրանք, որոնք տեսել էին բարձի վրա նրա արտասովոր խիստ, լուրջ դէմքը, ոչ մի կերպ չէին կարող ենթադրել, թէ ինչ տարօրինակ երազներ են արծարծվում այդ սառը գանգի տակ: Սատանային էլ չէին տեսնում: Ծխվում, ցնդվում էր վերջին խունկը, բուրում էր հանգցված մեղրամոմերի հոտը և էլի կարծէք մի ուրիշ հոտ էլ էր բուրում:

— Յաւիտենական կեանք,—աչքերը փակ, մտազբաղ կրկնեց սատանան,—բացատրիր նրան աւելի հասկանալի ձևով, թէ ի՛նչ է նշանակում յաւինական կեանք: Դու, ասում է, վատ ես բացատրում, իսկ նա, այդ յիմարը, մի՞թէ երբևիցէ կը հասկանայ...

— Այդ դուք իմ մասին էք,—յուսադրըրված հարցրեց սանօվնիկը:

— Հէնց այնպէս, առհասարակ: Իմ գործը մի չնչին գործ է, բայց որ լաւ մտիկ ես անում այդ բաների վրա...

Սատանան տխուր թափ տուեց գլուխը: Սանօվնիկն էլ, իբրև համակրութեան նշան, նոյնպէս թոթվեց գլուխն ու ասաց.

— Դուք, ըստ երևոյթին, անբաւական էք, եթէ ես էլ իմ կողմից...

— Խնդրեմ մի գիպչէք իմ մասնաւոր կեանքին,—բորբոքվեց սատանան,—և առհասարակ, ասացէք խնդրեմ, ծվ է մեզանից սատանան. դո՞ւք թէ ես: Ձեզ են հարցնում, դուք էլ պատասխանեցէք. կեա՞նք թէ մահ:

Ու դարձեալ սկսեց երկար մտածել սանօվնիկը. չը գիտէր ու չէր կարողանում մի որոշ վճռի վրա կանգնել: Արդեօք նրանի՞ց էր, որ նրա ուղեղը ամեն մի վայրկեան քայքայվում էր, կամ թէ բնական թուլութեան պատճառով էր, որ սկսեց հակվել դէպի յաւիտենական կեանք: Ի՞նչ է տանջանքը,—մտածում էր նա: Մի՞թէ տանջանք չէր ամբողջ նրա կեանքը. բայց ո՞րքան լաւ էր ապրելը: Տանջանքը չէ սարսափելին, այլ սարսափելին այն է, թւում է, որ մեր սիրտը չէ կարողանում տեղաւորել նրան: Մեր սիրտը չէ դիմանում տանջանքի ու խնդրում է հանգիստ, հանգիստ, հանգիստ...

...Այդ միջոցին արդէն տանում էին նրան գերեզմանատուն: Եւ այն դեպարտամենտի մօտ, որի վրա նա իշխում էր, մաղթանք կատարեցին: Անձրև էր գալիս, բոլորը անձրևակալների տակ էին: Անձրևակալների վրայից ջուրը հոսում էր սալայատակի վրա: Սալայատակը փայլում էր, իսկ լճակների մէջ լուիկ-մնջիկ տարուբերվում էր ջուրը. անձրևի հետ քամի էլ կար:

«Բայց սիրտը չէ դիմանում և ուրախութեան,—մտածում էր սանօվնիկը, արդէն թեքվելով անէութեան կողմը,—դադրում է նա ուրախութիւնից ու խնդրում է հանգիստ, հանգիստ, հանգիստ: Արդեօք ես միայն ունեմ այդպիսի նեղ սիրտ, կամ թէ այնպէս է և բոլորի ճակատին ի ծնէ գըրված, բայց միայն թէ ես յոգնել եմ, ախ, ինչպէս եմ յոգնել»: Եւ յիշեց նա նորերս պատահած մի դէպք: Այդ՝ հիւանդութիւնից առաջ էր: Հաւաքված էին նրա մօտ հիւրեր, տիրապետում էր փոխադարձ յարգանք, ուրախութիւն և ընկերասիրութիւն:

թեան, գոնէ հսկողութեան բացակայութիւնը։ Մեր «որդեսէր» (մեր աչքով եւ աչքի առաջ ունեմ ոչ կրթված դասակարգը) ընտանիքներում սովորաբար ընդունված չէ երեխային բեդամաղ անել. ծնողները, շատ քիչ բացառութեամբ, կատարում են լացող երեխայի բոլոր պահանջները, հայրը փող, մայրը մատանին, դանակը, բրասլետը, գինով լի բաժակը, տատը մուրաբա, շաքար, հացի կտոր և այլն, մի խօսքով երեխան դառնում է լացող մեքենայ և առանց կաշառքի, առանց իր սածն անել տալու չէ դադարում լալուց, դառնում է—դեռ 3—4 տարեկանից—իր ասածի, կապրիզնի և այդպէս էլ մեծանում, սիրտն ուզած ժամանակ փողոց գնում խաղալու, դառնում է տուն՝ երբ ուզում է կամ քաղցում, և կրկին գնում խաղալու... իսկ փողոցում խաղացողների պատրաստի խումբ միշտ կայ ու կայ։ «Երեխայ է կը մեծանայ՝ կը դըստվի»—ինքն իրանց յոյս են տալիս ծնողները նկատելով երեխաների մէջ վատ հակումներ...

Իսկ հետևանքը...

Հետևանքը մեր աչքի առաջն է։

Գոյութիւն ունեն 3—12 տարեկան երեխաներից կանոնաւոր կերպով կազմակերպված «թաղային աւարաների» խմբեր, երեք, հինգ, եօթ, տասը և աւելի հոգիներից բաղկացած, որոնք շրջում, թափառում են թաղից-թաղ, փողոցից-փողոց, խանութներից, սայլերից փոքրիկ նիւթեր թռցնում, միմեանց ծեծում-ջարդում են, անցորդ միջամտողներին հայհոյում, տրամվայի գծի երկարութեամբ վազվզելով թռչում, ելևէջ են անում վագոնները՝ քիթ ու պռունգ ջարդելով, հաւաքվում են զանազան գաղտնի տեղեր և վարքի ապականութիւններ սովորում, դետի տիղմերում լողանում և այլն և այլն։ Հեռուից դիտողին թւում է, թէ դրանք բոլորն էլ անտէր, անտիրական, փողոց շպրտված որբ երեխաներ պէտք է լինեն, բայց երբ մօտենում էք հարցասիրաբար, համոզվում էք, որ դրանց մեծ մասը ունի և հայր, և մայր, և եղբայր, և քոյր, բիձա, տատ և այլն, բայց դրանք բոլորն էլ անտարբեր են, բանի տեղ չեն դնում, յուսալով, որ «երեխայ է, կը լենծանայ, ինքը կը դըստվի»...

Իսկ որ «երեխան վենծանում է», չէ դըստվում և աւելի հեռու է գնում իր վատ հակումների մէջ, դրա ապացոյցն էլ տեսանք երէկ, որ մի նմուշ է հարիւրաւոր դէպքերի և որը առիթ տուեց տողերիս գրելուն։

Յիշածս խմբերի կենտրոն «Նարմուկայի» մի փոքրիկ արհեստանոց ծածկված էր «թամաշա» անելու եկած ամբոխով։ Ներսը ոչինչ չէր տեսնվում. լսվում էր միայն մի գոռոց և նրա վրա իջնող հարուածների թըմփոցը

— Քանի անգամ քեզ ասել եմ գողութիւն մի արա, մի արա ճիժ... լսվում էր այս կցկտուր խօսակցութիւնը։

Վերջը պարզվեց, որ գողութիւնների մէջ մի քանի անգամ նկատված որդու հայրը թոկով կապկպել էր գող որդու ոտն ու ձեռը և ջարդում էր, որ «խելքի բերի» արդէն «մեծացած, բայց չը դըստված երեխին»...

«Ուշը քարփուց կոլորեն»,—ասում է ժողովրդական առածը։

Բ. Մկրտումեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Մի խոստմնալի ոճիր

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 2 յուլիսի

Սովորութիւն կայ, որ Իւրաքանչիւր տարի Ղազախի շատ գիւղերից քոչում են Երևանի նահանգի սարերը։ Այս տարի էլ ի միջի այլ քոչւորների եղել են ղալաչիցի Մովսէս Զիլինգարեանցն և բարանեցի Աբէլ Բաբեանցը։ Ճանապարհին մի խումբ թուրքեր են պատահում սրանց, որոնց, իբրև ծանօթների և հին հարևանների, հիւրասիրում են քոչւորները։ Արևամտին քոչւորներն իջնում են Հաջի-Ղարի գոմերի մօտ գիշերելու։ Երեկոյեան դեռ չը քնած՝ արխաջի մօտից ձայն է գալիս. երբ հովիւներից մէկը մօտենում է, մի թոխլի են պահանջում. Մովսէսն ու Աբէլը գնում են, և վերջինս վերադառնում է, որ մի որձ տանի, յանկարծ հրացանները բացվում են, և Աբէլը վայր է ընկնում։ Ապա սկսում են գնդակահարել Աբէլի իջած տեղը. տաւարին սկսում են գնդակահարել և երկու եզ, մի կով են սպանում։ Կանայք, երեխաները փախչում, ձորերն են դառնում։ Աբէլը մեռաւ։ Երկու հոգու ձերբակալել են, բայց մարդասպանը չէ բռնված։

Փօրսաէր

Ցուսահատական վիճակ

Ղալաչա, 3 յուլիսի

Ցունիսի 5-ի ձիւնից սկսած մինչև օրս ոչ մի կաթիլ անձրև չէ եկել։ Երաշտը երկարատև է, բուսականութիւնը մեռել, այրվել է, ամեն ինչ փոշի է դարձել, միայն ծառերի տերևներն են կանաչին տալիս։ Ցորեն չը կայ, արտերը քիչ են, եգածն էլ նօսր, հասկերը վատ։ Հանդերում անասունների արածելու խոտ չը կայ։ Ի՞նչ պիտի անէ գիւղացին. ձմեռը իր անասուններին ինչո՞վ պիտի կերակրի։ Անելանելի է գիւղացու դրութիւնը։

Լուր է եկել սարերից, որ տաւարն ու ոչխարը սովից տանջվում է. այս էլ մի երկրորդ նեղութիւն։ Կուռէն, Մելիք-գիւղ, Սար, Սև-քար, Աղաջուր և այլ գիւղերի արտերն էլ կարկուտն է տարել, վերջին գիւղից երեք հարսն էլ հեղեղն է խեղդել։

Իւրաքանչիւր 3—4 տարվայ ընթացքում հայ գիւղացին միշտ այսպիսի նեղ վիճակի մէջ է ընկնում, իսկ հարևան գերմանացին միշտ ուրախ է, առատ և ոչ մի ժամանակ նեղութիւն չէ քաշում իր ապրուստի համար։

Երեկոյեան սկսեց անձրև գալ։

Մելքիսեդէկ ք.

Եղանակներ եւ բերք

Ղ լ ը Ս ր վ ա դ, 1 յուլիսի

Այս տարի եղանակները Անդրկասպեան երկրում եւ տարօրինակ էին։ Ձմեռը, հակառակ սովորականին, սառնամանիքային էր և դառնաշունչ։ Գարունը ուշ բացվեց և ընդհանրապէս ցուրտ անցաւ մինչև յունիսի կէսը, որից այս կողմը արդէն անտանելի տօթ է և արևադարձային շոգեր են անում։ Բաւական է ասել, որ սենեակում ջերմաչափը բարձրանում է առ այժմ 30°-ի ըստ R-ի, իսկ յուլիսը դեռ նոր ենք մտնում։ Ցերեկվայ ժամը 12-ից յետոյ բոլոր տեսակի աշխատանքները դադարեցվում են մինչև երեկոյեան 4-ը, այնպէս որ այդ միջոցին կատարեալ մեռելութիւն է տիրում այս փոքրիկ քաղաքում։ Այդ իսկ միջոցին փչում է մի այնպիսի տաք և հեղձուցիչ անապատային քամի, որ, կարծես, մի վիթխարի հնոցից կրակ լինի հուրհուրատելիս երեսներիդ։

Իմ ստացած մանրամասն տեղեկութիւններից երևում է, որ շրջակայ թիւրքմէններն այս տարի ցորենի բաւարար բերք կունենան։

Քաղաքումս գործում է երկու ջրաղաց, որոնցից մէկը Ա. Աւետիսեանինն է, միւսը մի թիւրքմէնինը։

Արդէն ծախվում են բոլոր տեսակի պտուղները և բանջարեղէնները, սկսած վարունգից մինչև սեխը, ձմերուկը, դեղձը և խաղողը։ Տեղական պտուղներից ամենանշանաւորն է «Զարջույի» կոչված սեխը, որը իր պատուական համով և քաղցրու-

թեամբ յիշեցնում է մեր Երևանի հռչակաւոր «դուդման»։

Մենտոր-Միրաժ

Օրդուբադի գր.-ընթերցարանը

Օրդուբադ, 2 յուլիսի

Օրդուբադի ծխ. դպրոցին կից հիմնվեց գր.-ընթերցարան և մի դիմումով («Մշակ» № 104) հրաւէր կարդացվեց կարող անձանց, հիմնարկութիւններին ու խմբագրութիւններին՝ օգնելու իրանց ոյժը ներածին չափ։ Ուրախութեամբ պիտի նկատենք, որ յիշեալ դիմումը անարձագանք չը մնաց։ Մի քանի անհատներ ու հիմնարկութիւններ նուէրներ ուղարկեցին յիշեալ հաստատութեան անունով։ Նուիրատուներն են՝ ա) «Գիւղատնտեսական» ընկերութիւնը, որ նուիրել է 23 կտոր գիրք, մեծ մասամբ բժ. Բուդաղեանի կազմած. բ) Եմ. քահ. Նազարեանը, որ նուիրել է իր կազմած 7 տեսակի գրքերը. գ) «Կօօպեր. Սպառ. Ընկ.», ստացվել է կազմողից. դ) «Անմահական Ջուր»՝ թարգմանողից և ե) «Ընկեր» շաբաթաթերթը։ Բացի այդ՝ դեռ տարվայ սկզբից ստացվում էր նաև «Գիւղատնտես» շաբաթաթերթը։

Առ այժմ գր.-ընթերցարանի տրամադրութեան տակ են, բացի վերոյիշեալ և սկզբից եղած մի երկու տասնեակ գրքերից, նաև հետևեալ թերթերը. «Մշակ», «Արօր», «Աղբիւր-Տարազ», «Նոր-Դպրոց», «Нива», «Вѣстникъ Знанія», «Новая Жизнь», «Новый Журналъ для Всѣхъ».

Այսպիսով՝ գր.-ընթերցարանը մտել է իր դերի մէջ և լաւ ապագայ է խոստանում։

Օրդուբադցի հայերը եթէ ոչ չքաւոր, գոնէ ոչ էլ հարուստ են, որ կարողանան իրանց սեփական ոյժերով մի այսպիսի ծանր գործ գլուխ բերել։ Նոյնիսկ այս տարի դպրոցի կեանքը վտանգված կը լինի, եթէ էլի մի քանի տեղից օգնութեան ձեռք չը մեկնվի։

Առածն ասում է. «Ուղտի մի երեսն է սև, չը տուղի երկուսը»։ Եւ ահա ճիշդ այդ դրութեան մէջ են օրդուբադցիները։ Նրա սասյնելով ձեռք են կարկառում, և չենք կարծում, որ այդ կարկառված ձեռքում քար դնեն։

Արշալոյս Տէր-Յովհաննեան

Մի կարեւոր հնութիւն

Էջմիածին, 5 յուլիսի

Մօլլա-Բայազիդ գիւղի քահանան տեղակալի անունով գրած մի նամակով հաղորդում էր, թէ Արմաւիրի աւերակներում գիւղացիները, հողը փորելիս, հանել են մի մեծ արձանագրութիւն, որը նման չէ մինչև այժմ գտնվածներին։

Խաչիկ վարդապետը անցեալ օրը գնացել էր արձանագրութիւնը ընդօրինակելու։

Այնտեղ է եղել նաև տեղիս գաւառապետը։ Արձանագրութիւնը մի անտաշ ժայռ քարի վրա է և յունարէն։

Տեսնենք ինչ է պատմելու այս քարը մեր երկրի անցեալից։

Մինչև այժմ այդտեղից բևեռագիր արձանագրութիւններ էին գտնվում։

Ցունարէն արձանագրութիւնը բաղկացած է 3 սիւնակից. առաջին սիւնակը՝ 6 տող, տողը մօտ 4 վերշոկ, երկրորդը՝ 8 տող, տողը մօտ $^3/_4$ արշին, իսկ երրորդը՝ 12 տող, տողը մօտ 1 արշին երկարութեամբ։

Աշխատում են վերլուծել։

Եթէ կարողանամ թարգմանութիւնը ձեռք բերել, կուղարկեմ։

Մ.

Թաւրիզի կենտր. վարժարանի սաների էկսկուրսիան

Վաղարշապատ, 30 յունիսի

Ամսիս 28-ի երեկոյեան տեղիս զբօսատեղում նստում էին Թաւրիզի կենտրոնական դպրոցի Ե. դասարանի աշակերտները, թւով 12, որոնք եկել էին էկսկուրսիա կատարելու։

Տեղիս հասարակութիւնը ծափերի տարափով վարձատրեց էկսկուրսանտներին ու գոհ սրտով հեռացաւ պարտէզից։

Վերոյիշեալ աշակերտները եկել էին Թաւրիզի Հայկազեան-Թամարեան դպրոցի տեսուչ և միևնոյն ժամանակ կենտրոն. դպրոցի դասատու Կ. Պիտեանի և նոյն դպրոցի ուսուցիչներ՝ Ս. Մելիք-Վարդանեանցի, Ա. Նազարբէգեանի և Ա. Յովհաննիսեանի առաջնորդութեամբ։ Էկսկուրսիան կազմակերպվել է ներկայացումներից գոյացած, ուսուցիչներից և աշակերտներից հաւաքված դրամով։

Այս ճանապարհորդութիւնը, ինչպէս երևում է, լաւ և գործնական տպաւորութիւն պէտք է թողնի աշակերտների վրա, որովհետև նրանք տեսնում են բնական և արհեստական լճեր, անտառներ, գետեր և նոյնիսկ փողոցի վրա շինված երկյարկանի տներ։

Թաւրիզում, ինչպէս իրանք ասացին, փողոցի վրա շինված տուն չէք գտնի, այլ բոլորը առնված է պարիսպների մէջ։ Էկսկուրսանտները Պարսկաստանից եկել են Երևան, այդտեղից Էջմիածին, այստեղ բոլոր սրբավայրերը ման գալուց ու դիտելուց յետոյ ամսիս 29-ի երեկոյեան ոտքով գնացին Օշական՝ միւս օրը ս. Թարգմանչաց տօնին այնտեղի հանդիսին ներկայ լինելու։

Երևանի փոխ-թեմակալը նախօրօք կարգադրել էր Օշականի քահանային, որ գիշերելու համար տեղ պատրաստել դպրոցում, իսկ միւս օրը պատարագից յետոյ ճաշ տուել։ Էկսկուրսանտները Օշականից յետոյ պէտք է անցնէին Աշտարակ, Մուղնի, Յովհաննավանք և Սաղմոսավանք և ապա Փանպի վրայով պէտք է նորից վերադառնար Էջմիածին։ Էջմիածնից գնալու են Անի, Ղօշավանք, Բէշքիլիսա, Տիկօռ, Բագարան, Մրէն, Ալէքսանդրօպօլ և ապա Թիֆլիս։ Իսկ Թիֆլիսից վերադառնալու են Ղարաքիլիսա, Դիլիջան, Սևան, Երևան և ապա Թաւրիզ։

Վ. ք. Աղազադեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Կովկասի Փոխարքայի զինւորական մասի օգնական գեներալ Ն. Շատիլօվը յուլիսի 6-ի երեկոյեան մեկնեց Ալէքսանդրօպօլ՝ թնդանօթաձիգ զնդերի վարժութիւնները դիտելու համար։ Գեներալը կը վերադառնայ վաղը։

— Մի ամսով արձակուրդ ստացաւ և մեկնեց Թիֆլիսի ոստիկանապետ գնդապետ Զասիպկինը, որին կը փոխարինէ նրա օգնական կապիտան Սարօէվը։

— Վերջերս Թիֆլիսում համարեա ամեն օր տեղում է մանր անձրև, այնպէս որ եղանակը բաւականին մեղմացել է։ Երեկոները արդէն զով է։

— Ա. Քալանթար, որ գնացել էր Սուխում գիւղատնտեսական դասախօսութիւններ կարդալու, վերադարձաւ Թիֆլիս։ Նա կարդացել է տասն դասախօսութիւն։ Ունկնդիրները եղել են Սուխումի շրջանի մինիստրական դպրոցների ուսուցիչները և կողմնակի անձեր։ Դասախօսութիւններ կատարվել են գիւղատնտեսական մի քանի ճիւղերից։

— Այս տարի հացահատիկի բերքը Թիֆլիսի և Երևանի նահանգներում ստացվում է լաւ։ Մի քանի տեղերում նոյնիսկ ցանքսերն արդէն հասել են և շուտով կը սկսվի հունձը։

— Ներսիսեան դպրոցի հին շինութիւնը, երբ դպրոցը կը տեղափոխվի Մանթաշեանի հաշւով կառուցվող նոր գեղեցիկ շէնքը, պէտք է վերանորոգվի հիմնովին և տրվի կապալով որևէ հասարակական հաստատութեան։ Առանձնապէս ուզում է ձեռք բերել այդ տեղը քաղաքային վարչութիւնը, որ մտադիր է այդտեղ փոխադրել քաղաքային կենտրոնական բուժարանը, որը գտնվում է Մուխրանեան փողոցի վրա։

— Այս տարվայ սեպտեմբեր ամսից Թիֆլիսի քաղաքային արհեստաւորաց դպրոցին կից բացվելու են երեկոյեան դասընթացներ զանազան արհեստանոցներում աշխատողների համար։ Դասընթացներում աւանդվելու են ռուսերէն, թւաբանութիւն, գծագրութիւն և նկարչութիւն։

— Վօլգա-Կամա բանկի վարչութիւնը ձեռք է բերել Թիֆլիսի պօստային նախկին շէնքը Լօրիս-Մելիքեան փողոցում։ Այդ շէնքը պէտք է քանդվի հիմնովին և նրա տեղում կառուցվի նոր մեծ շինութիւն յիշեալ բանկի բաժանմունքի համար։

— Ֆարուխի ցիրկ-գազանանոցը մեկնեց Թիֆլիսից։ Ցիրկի այժմեան փայտէ շինութիւնը, համաձայն պատշաճ մարմինների ցուցմունքների, ենթարկվելու է վերանորոգութեան, որպէսզի նկատված դեֆեկտները վերացվեն։

— Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է Սեդրակ Թառայեանին հրատարակել Թիֆլիսում շաբաթը երկու անգամ հայերէն մի թերթ «Ընտանիք» անունով։

— Բագւում նաւթի պուդը բարձրացել է 24 կոպէկի, իսկ կէրօսինի պուդը՝ $32^1/_2$ կոպէկի։

— Քաղաքային դումայական էլեքտրաքարշի վրա հսկող մասնաժողովը էլեքտրաքարշի ընկերութեանը դարձեալ տուգանքի ենթարկեց 18,000 րուբլով՝ պակաս թւով վագոններ աշխատեցնելուն համար։ Միւս կողմից յայտնի է դառնում, որ էլեքտրաքարշի ընկերութեան պատւէրով այս օրերում ստացվելու են հարկաւոր թւով նոր վագոններ։

— Թիֆլիսի արհեստաւորաց դպրոցը եւ մասնակցելու է Պետերբուրգում այս տարվայ վերջում տեղի ունենալիք միջազգային ուսումնարանական-արդիւնաբերական ցուցահանդէսին։ Այդ առիթով դումայից խնդրվում է մօտ 900 րուբլի։

— Թիֆլիսի հացթուխները հէնց որ տեսան, թէ ալիւրի գինը մի քանի կոպէկով ռուսական շուկայում բարձրանում է, իսկոյն խնդրագրերով դիմում են քաղաքային վարչութեան, խնդրելով աւելացնել հացի գները։ Քաղաքային վարչութիւնը վերջերս ստացել է այդ տեսակ խնդրագրեր, որոնք և յանձնված են քաղաքային անտեսական մասնաժողովին։

— Մեզ հաղորդում են, որ այս տարի աչքով չէ անցել ծխախոտ ցանելու գործը Սև ծովի ափերում։ Ծխախոտի քանակը այս տարի զգալի չափով փոքր կը լինի, քան եղել է անցեալ տարի։ Ցանքսի պակասութեան պատճառ եղել են մի կողմից ձմերային ցրտի սաստկութիւնը և երկարատևութիւնը, միւս կողմից վերջին շաբաթներում տիրող չափազանց չորային անցնելը։

— Ստացանք «Տարազի» № 5—6-ը, որը ամբողջովին նուիրված է հանգուցեալ Ղազարոս Աղայեանի յիշատակին։ Բերված են յօդուածներ հանգուցեալի գրական գործունէութեան 40-ամեայ յոբելեանի ժամանակից։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Յուլիսի 6-ին, երեկ. ժ. 7-ին, զինւոր Իվան Պէրվէրտայնօն, Կուր գետի մէջ լողանալիս, անզգուշաբար տարվեց ջրի հոսանքից և խեղդվեց։

— Նոյն օրը պարսկահպատակ Հաշիմ Յէրզուլա-օղլին և Մամեդ-Մէջիտ Աբբաս-օղլին արբած ժամանակ վէճի բռնվեցին դրամական հաշիւների պատճառով, որի ժամանակ երկրորդը առաջինին դանակով ծանր վէրք հասցրեց։ Ցանցաւորը բռնված է։

— Նոյն գիշերվայ ժամը 3-ին, բօմանտիկական հողի վրա, վարսաւիր Գոգինաշվիլին դանակով երկու ծանր վէրք հասցրեց իր ընկեր Իվան Պիտաձէին. վիրաւորվածին տարան Միքայէլեան հիւանդանոց. նրա կեանքին վտանգ է սպառնում։ Ցանցաւորը ձերբակալված է։

— Յուլիսի 6-ին, Թիֆլիսեցի Դաւիթ Վախտանիձէն արբած՝ մօտենալով հեռագրաթելի նոր սիւնին, ոտներին է հագցնում վեր բարձրացնող երկաթը, և բարձրանալով ձեռք է տալիս էլեքտրական թելին, որից իսկոյն շպրտվում է հարևան տան տանիքը։ Միքայէլեան հիւանդանոց տանելիս նա մեռաւ։

— Բանւոր 19 տարեկան Վլադիմիր Մատկօվսկին անձնասպանութեան նպատակով յուլիսի 5-ին, Միքայէլեան փողոցի վրա, № 164 տան մօտ թոյն ընդունեց։ Նրան տարան հիւանդանոց։

ՏԵՂԵԿ. ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

— Վելեամինօվսկայա փողոցի վրա գտնվող վրաց ազնուականութեան գիմնազիայի պատկանող շինութիւնը գրաւ է դրված 250,000 րուբլով, որպիսի գումարի մի մասով կը շինվեն հին պարսպները և կանվեն մի քանի մանր ծախքեր, իսկ 20,000 րուբլով կաւարտվեն վրաց նորակառոյց գիմնազիայի կառուցումները՝ այն է՝ կը կանգնեցվի եկեղեցի (ս. Դաւթի անունով), կը շինվեն հանդէսների և մարմնամարզութեան դահլիճներ և մուզէում։

— Թիֆլիսից 15 վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող վրաց հնադարեան Բեթանիա մենաստանի տէր՝ հանգուցեալ Պ. Բարաթաշվիլիի ժառանգները մտադիր են մենաստանը իր ամբողջ կալուածքներով նուիրել կամ վրաց ազնուականութեանը և կամ վրաց գիմնազիային, որտեղ և պիտի կառուցվի ամարանոց յիշեալ դպրոցի սաների համար։ Հանգուցեալ Պ. Բարաթաշվիլին դեռ իր կենդանութեան ժամանակ ցանկութիւն է յայտնել, որպէսզի այս վայրը նուիրվի վրաց գիմնազիային։

— Հանգուցեալ բանաստեղծ Իլիա Ճավճավաձէի արձանի ֆոնդի օգտին Վրաց մէջ Գրագէտ. Տարածող Ընկերութեան խորհուրդը շարունակաբար ստանում է այլ և այլ անձերից նորանոր դրամական նուէրներ։

— Վրացի ինտելիգենտների երկու խմբեր շաբաթ, յուլիսի 9-ին, ճամբորդութիւն կը կատարեն դէպի Բեթանիայի վանքը։ Էքսկուրսիայի նախաձեռնողն է ուսուցիչ Լ. Բօցվաձէն, որին և կարող են դիմել ճամբորդելու ցանկութիւն ունեցողները (Վրաց մէջ Գրագէտ. Տարածող Ընկերութեան գրասենեակ, վրաց ազնուականութեան քարվանսարա)։

— Երթածմինդա գիւղի կալուածատէր Պ. Ջավրիշվիլին նոյն գիւղում ունեցած իր երկյարկանի տունը նուիրում է Վրաց մէջ Գրագիտութիւն Տարածող Ընկերութեանը, որպէսզի այս տան մէջ Ընկերութիւնը դըպրոց բանայ։

ԼՈՒՐԵՐ ՄԱՀՄԵԴԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

— Ցունիսի 4-ին Եգիպտոսում վախճանվել է մահմեդական յայտնի գործիչ Բեադ-փաշան։ Հանգուցեալը երկար ժամանակ վարելով ներքին գործերի մինիստրի պաշտօնը՝ եղել է նաև մինիստրական խորհրդի նախագահ Կ. Պօլսում։ Բեադ-փաշան յայտնի էր որպէս Թիւրքիայի գործնական և խստապահանջ քաղաքագէտներից մէկը։

— «Վախտ» թերթի ասելով, Աստրախանի «Ալ-Իսլահ» թերթի նախկին խմբագիր Վաֆա-էֆէնդի Բախտիարօվը կարգվել է իմամի պաշտօնի մէջ Թուրգայեան գաւառի Ջեմիչինսկի գիւղի համար։ Վերջինիս նախաձեռնութեամբ Աստրախանում աշնանից բացվում է նոր-մեթոդեան կանանց դպրոց, որի համար գումարներ է յատկացրել յայտնի բարեգործ Աղիգ-էֆէնդին։

— Ս. Պետերբուրգի իմամ և յայտնի գրող ու գործիչ հանգուցեալ Ախունդ-Աթթաուլլահ էֆէնդի Բայազիդօվի մահից յետոյ, նրա հիմնած «Նուր» արաբերէն շաբաթաթերթը լոյս է տեսնում հանգուցեալի որդի Մուհամմէդ Սաֆա-էֆէնդի Բայազիդօվի խմբագրութեամբ։

— «Սադա» թերթի Վլադիկավկազի թղթակիցը գրում է, որ առաջիկայ դպրոցական տարուց մտադրութիւն կայ փակել պարսկական «Նօվրուզ» դպրոցը, նիւթական միջոցների բացակայութեան պատճառով։ Մինչև այսօր վճարված չեն ուսուցչի 5 ամսվայ ռոճիկը և դպրոցի շէնքի վարձը։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 4 յուլիսի

Ամառային թատրոնական սեզօնը այս տարի սկսվեց մեզանում համեմատաբար սովորական տարիներից աւելի ուշ։ Այս-

---

Շատ ծիծաղեցին, շատ խնդացին, և մանաւանդ նա մի անգամ նոյնիսկ մինչև արտասուք ծիծաղեց։ Եւ դեռ ևս չէր վերջացրել ինքն իրան մտածելը, թէ «ինչ երջանիկ եմ ես»,—որ յանկարծ առանձնանալու մի ձգտումն տիրապետեց նրան։ Ոչ թէ առանձնասենեակ, ոչ թէ ննջարան, այլ ամենաառանձին տեղը. և ահա թագնվեց նա այնտեղ, ուր գնում են միայն հարկաւոր դէպքում, թագնվեց ինչպէս մի երեխայ, որ փախչում է պատժից։ Եւ անցկացրեց մենակութեան տեղում մի քանի րոպէ, յոգնածութիւնից գրեթէ առանց շունչ քաշելու, ենթարկելով մաղձան և՛ հոգին, և՛ մարմինը, յոգնածութիւն, որ իր հետ բերում է մի դաժան լռութիւն, սովորական միայն դագաղում։

— Բայց սխալ շտապել է հարկաւոր,— ասաց սատանան խոժոռած։

Շուտով և վախճանն է լինելու։

Լաւ կը լինէր, որ նա այդ «վախճան» խօսքը բոլորովին էլ չարտասանէր։ Սանօմիկը քիչ էր մնում իրան բոլորովին յանձնէր մահվան, բայց այդ խօսքով թմրեց նրա մէջ կեանքը, և նա աղաղակեց՝ պահանջելով նրա շարունակութիւնը։ Եւ ամեն ինչ այնքան անհասկանալի դարձաւ, այնքան դըժուար վճռելի, որ սանօմիկը իր յոյսը դրեց բաղդի վրա։

— Կարելի է աչքերը փակած ստորագրել,—վախվխելով հարցրեց նա սատանային։

Սատանան աչքի պոչով մօտիկ արեց նըրան, թափ տուեց գլուխն ու ասաց.

— Դատարկ խօսքեր։

Բայց երևի թէ այս զրպարտութիւնն արդէն չափից դուրս ձանձրացրել էր նրան. մըռթմեց, հառաչեց ու նորից փռեց սանօմիկի առաջ ճմռթած թուղթը, որ աւելի կեղտոտ թաշկինակի էր նման, քան թէ մի նշանաւոր վաւերագրի։ Սանօմիկը վեր առաւ գրիչը, թափ տուեց թանաքը մի-երկու անգամ, աչքերը փակեց, մատով շօշափեց տեղը և... Բայց վերջին վայրկեանում, երբ ստորագրութեան պոչն էր ձևակերպում, չը համբերեց ու մի աչքի ծայրով մօտիկ արեց, մօտիկ արեց ու ձգաց դէն շպրտելով գրիչը։

— Ա՜խ, էս ինչ հողը գլխիս տուի։

Ինչպէս արձագանք, սատանան նրան պատասխանեց։

— Ա՜խ։

Ախ ու վախ բարձրացրին պատերն ու առաստաղը ու սկսեցին հառաչելով տեղահան լինել։ Սատանան հեռանալիս դիւական քրքիջ արձակեց։ Եւ որքան նա հեռու էր գնում, այնքան աւելի թափ էր ստանում նրա քրքիջը, այնքան աւելի կորցնում էր նա իր բաժան-բաժանութիւնը և այնքան աւելի զարհուրելի էր որոտում։

...Այդ ժամանակ արդէն սանօմիկին թաղում էին։ Թաց, խրար կպած հողակոշտերը ծանր դըրդում էին կափարիչի վրա, և թւում էր, թէ գագաղում բոլորովին դատարկ էր, կարծես թէ նրա մէջ ոչ ոք չը լինէր, և ոչ իսկ հանգուցեալ,—այնքան լայն ու թնդուն էին ձայները։

Խ. Դամարեան

տեղ է գտնվում Հայ Դերասանների Ընկերակցութիւնը, որին մասնակցում են մեր բեմի յայտնի ուժերից մի քանիսը և սկսնակ դերասաններ։ Խումբը արդէն սկսել է տեղիս բոտօնդօյում իր ներկայացումները։

Առաջին ներկայացումը կայացաւ ամսիս 2-ին։ Խաղացին Օստրովսկիի «Անմեղ մեղաւորներ» 3 գործ. պիէսան։

Ռուս յայտնի դրամատուրգի այս գրուածքի բովանդակութիւնը ծանօթ է հայ ընթերցողին. բազմիցս անգամ խաղացվել է թէ մայրաքաղաքի և թէ գաւառական բեմերի վրա ու մինչև օրս էլ մեր թատրոնի աղքատ րեպերտուարի մէջ իր առաջնակարգ տեղն ունի։

Մի ամիս առաջ լրացաւ Օստրովսկիի մահվան 25-ամեակը։ Ռուսաստանի ամբողջ մամուլը մի անգամ էլ շեշտեց տաղանդաւոր թատերգուի մատուցած խոշոր ու անփոխարինելի ծառայութիւնը ռուսաց թատրոնին։

Օստրովսկին իր բազմաթիւ ստեղծագործութիւնների մէջ ցայտուն գոյներով պատկերացրել է 40-ական և 70-ական թւականների ռուս հասարակութեան կեանքը, բեմ է հանել զանազան խաւերից և դասակարգերից տիպեր, ծաղրել է նրանց բոլոր մոլորութիւնները, անձնական շահերը և ձգտումները։ Ազնուական, վաճառական, չինովնիկ և դերասան—ահա նրա պիէսների հերոսները։

«Անմեղ մեղաւորներ» պիէսի մէջ պատկերացվում են թատրոնի չարքաշ մշակների մտաւոր, հոգեկան և բարոյական վիճակը և տնտեսական աննախանձելի պայմանները։

Այս պիէսը թէ իր սիւժէտով և թէ միւս կողմերով չէ տարբերվում ֆրանսիական արցունք քամող, ջղայնացնող մելօդրամաներից։ Իսկ որպէս բեմական գրուածք զուրկ է գործողութիւնների կանոնաւոր, յաջորդական զարգացումից, հանգոյցի բնական, անխուսափելի լուծումից։

Գործողութիւնների և դէպքերի արհեստական կապակցութիւնը ուղղակի աչքի է ընկնում։

Այս պիէսայում հեղինակին միայն աջողվել է գաւառական դերասանների իսկական տիպերը։ Հէնց այդ տիպերի համար էլ «Անմեղ մեղաւորները» երկար տարիների ընթացքում շարունակ դրվել է բազմաթիւ թատրոններում։

Այժմ դառնանք խաղին։

Պիէսի առանցքը կազմող, ապօրինի զաւակ, փողոցում մեծացած և դաստիարակված Նեզնամովի դերը կատարում էր երիտասարդ դերասան Սևումեանը։

Նա ուսումնասիրել էր բազմակողմանի կերպով այս տիպը, ունէր արտայայտիչ միմիկա, մշակված շարժումներ, որոնք խաղը դարձնում էին սկզբից մինչև վերջը շատ աջող և հետաքրքրական։

Սևումեանի ձայնը կարօտ է մշակման, իսկ առոգանութիւնը՝ ուղղման։

Շմագայի, գաւառական կոմիկի, տիպիկ դերը կատարում էր Արաքսեանը, որ կ'արծես այդ տիպի համար է ստեղծված։ Մանաւանդ միմիկան շատ աջող էր։

Տիկ. Ստեփանեան շատ լաւ էր Կրուչինինայի դերում. դերասանուհին լաւ ըմբռնել էր տանջվող կնոջ ամբողջ հոգեբանութիւնը։

Լաւ էին պ. պ. Աղայեանը, Դաւիթխանը և տիկ. Ցամիկը։ Մնացածները բաւարար էին։ Ներկայացումը մուտքի կողմից ապահովված էր։ Մ. Ղ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Հայոց եկեղեցին և իր պատմութիւնը, վարդապետութիւնը, վարչութիւնը, բարեկարգութիւնը, արարողութիւնը, գրականութիւնը և ներկայ կացութիւնը». նախապէս ֆրանսերէն հրատարակեց և այժմ հայերէնի վերածեց Մաղաքիա արքեպիսկոպոս Օրմանեան՝ նախկին պատրիարք. Կ. Պօլիս, հրատարակիչք Վ. և Հ. Տէր-Ներսէսեան, 1911 թ. էջ. 271, գինն է 1 ր. 50 կ.։

II *)

Օրմանեան սրբազանի գրքի երկրորդ մեծ հատուածը հայոց եկեղեցւ վարդապետութեան մասին է (էջ 123—152)։ Առանձին ուշադրութեան արժանի է այստեղ այն բաժանումը, որ Օրմանեան սրբազանը դնում է եկեղեցւ «դաւանութեան» և «վարդապետութեան» մէջ։ «Դաւանութիւնը» համարելով «եկեղեցւ հեղինակութեամբ զօրացած ճշմարտութիւն», իսկ «վարդապետութիւնը դպրոցներու հեղինակութեամբ հաստատուած կէտ մը», պատկառելի հեղինակը անփոփոխ և բոլորի համար պարտաւորիչ ընդունելի է համարում առաջինը, ուրիշ խօսքով՝ հայոց եկեղեցւ համար միայն առաջին երեք տիեզերական ժողովների վճիռները և որոշումները, այն ինչ «վարդապետութեան» վերաբերեալ կէտերը նրա հայեացքով «երկրորդական նկարագիր ունին և կրնան առարկայ ըլլալ դպրոցական դրութեանց և ազատ ուսումնասիրութեանց։ Բաւական է, որ հետազօտութիւններէ քաղուած եզրակացութիւններ՝ երեք առաջին սուրբ ժողովներէ վճռուած դաւանութեանց հանդէպ հակասութեան մէջ չգտնուին»։ Օրմանեան սրբազանի կարծիքով՝ այդպիսի ներողամտութեան հոգին հայոց եկեղեցւ լայնախոհ ազատամտութիւնը պարզելով միևնոյն ժամանակ դուռն է ճանապարհ բաց անէ քրիստոնէութեան ապագայի համար։ «Ով որ անկաշկանդ կերպով կը դատէ, պէտք է խոստովանի, թէ այդ սկզբունքները կը կազմեն միակ եղանակը, որով հնար է Քրիստոսի աւետարանին յաւիտենական ժառանգութիւնը հաշտեցնել ներկայ դարուս ձգտումներու հետ»։ Ապա Օրմանեան սրբազանը առաջարկում է. «Բարձրաբարբառ հռչակելու բաց դուռի դրութիւնը, որ է ըսել, մէկ կողմէն ամփոփել և նուազել դաւանութեան առարկայ եղող կէտերը, և միւս կողմէն ընդարձակել վարդապետական կէտերուն նկատմամբ եղած ազատութիւնը։ Այդ դրութեան զօրութեամբ եկեղեցին կըրնայ պահպանել իրեն պէտք եղած անսասան հաստատութիւնը և չի հարկադրուիր հակառակորդ կանգնիլ մտաւորական զարգացման ձգտումներուն և անոր արդիւնքներուն։ Կազատի և գիտութեան թշնամի ըլլալու ամբաստանութենէն, և կը պարտաւորուին լռել անոնք, որ կը ջանան եկեղեցին իբրև յետադէմ գաղափարներու պաշտպան կերպարանել»։ Իր այս սկզբունքների համաձայն՝ Օրմանեան սրբազանը խստիւ դատապարտում է կաթօլիկ եկեղեցւ ընթացքը, որ իր անդամներից պահանջում է՝ «հրաժարիլ խորհրդածելու կարողութենէն և կուրօրէն հետևիլ այն մտածումներուն, զոր ունեցան վեցհարիւրերորդ դարու եպիսկոպոսներն ու աստուածաբանները»։

Կարելի է անշուշտ Օրմանեան սրբազանի հետ համաձայն չը լինել որոշ խնդիրներում և ամեն դժուարութիւն վերացած չը համարել նրա քարոզած «բաց դուռ»-ի սկզբունքով, բայց անկեղծ կերպով չուրախանալ այդ եօթանասնամեայ ծերունու մտաւոր կարողութեան եւ լայնախոհ ազատամտութեան վրայ, մեր կարծիքով, անկարելի է։ Մինչ մեր բարձրագոյն հոգևորականութեան մեծամասնութիւնը անշարժութեան կողմնակից է և ամեն նոր գաղափար կամ կարծիք հետամուտ է «պարտաւորիչ որոշումներու ենթարկել, ամեն հետազօտութիւն և ուսումնասիրութիւն և վիճաբանութիւն վըճռաբար արգիլելու», Օրմանեան սրբազանը լուրջ կերպով այն միջոցների մասին է մտածում և առաջարկութիւններ անում մեզ, թէ ինչ ձևով հնարաւոր է քրիստոնէական կրօնն ու եկեղեցին արդի գիտութեան արդիւնքների հետ հաշտեցնել։ Ով որ զանազան չարամտութիւններով և միտումներով լցված չէ, նա պէտք է անհուն ուրախութիւն զգայ Օրմանեան սրբազանի այս գիրքը կարդալիս և հպարտ պատկառանքով յիշէ նրա անունը՝ իբրև մեր ժամանակի ամենից ականաւոր հոգևորականներից մէկի անունը։ Այդ են պահանջում արդարութիւնը և ազնւութիւնը։

Անցնելով Օրմանեան սրբազանի գրքի շարունակութեանը, մենք պէտք է շեշտենք, որ յետագայ գլուխներն եւ՝ Վարչութիւնը (էջ 153—168), Բարեկարգութիւնը (էջ 169—189), Արարողութիւնը (էջ 190—221), Գրականութիւնը (էջ 222—230) և Ներկայ կացութիւնը (231—248) գտնվում են միևնոյն բարձրութեան վրա, ինչ որ նախորդները, և ամփոփ ու ճշգրիտ գաղափար են տալիս հայոց եկեղեցւ յիշված կողմերի մասին։

Այստեղ ես կարող էի իսկապէս իմ գրախօսութիւնը վերջացնել. բայց թող թոյլ տրվի ինձ մի փոքրիկ շեղում, որը սակայն շատ սերտ կերպով կապված է Օրմանեան սրբազանի կարծիքների հետ առհասարակ, բայց մանաւորապէս նաև այս գրքի հետ։ «Համապատումի» մասին գրածս մատենախօսական յօդուածում («Մշակ» № 79) ես առիթ էի ունեցել շեշտելու Օրմանեան սրբազանի ուրախալի ազատախոհութիւնը կենսական կարևոր խնդիրների մասին և այդ առիթով յիշել էի յատկապէս երկու խնդիր՝ ապահարզանի և հոգևորականների ամուսնութեան և ամուրիութեան խնդիրները։ Մեր այդ գրախօսականը առիթ բռնելով՝ Մեսրոպ աւ.-քահանայ Մելեանը իր ընդարձակ յօդուածով («Մշակ» № № 121, 123 և 129) աշխատում է ապացուցանել, որ իմ հայեացքի տէր մարդիկ ամենևին չը պէտք է դնեն Օրմանեանի թեկնածութիւնը հայրապետական գահի համար։ Հ. Մելեանը ճգնում է հակասութիւն գտնել Օրմանեանի խօսքի և գործի մէջ, քանի որ նա «ընդառաջ եկած դժուարութեանց դիւրութիւններ ընծայելու միտքը» յանձնարարելով՝ միևնոյն ժամանակ մի երկու տարի առաջ «կարգալոյծ է արել Դուլթիկ գիւղի Ղազար և Պաս գիւղի Յովհաննէս այրի մնացած քահանաներին՝ իրար վրա փոխադարձաբար պսակի արարողութիւններ կատարելուն համար»։ Այդ «հակասութիւնը» Հ. Մելեանը պատճառաբանում է նրանով, որ հայրապետական ընտրութիւն կայ առաջներս և ուրեմն Օրմանեանն այդպիսի ազատախոհ կարծիքներ է յայտնում որոշ դիտումներով՝ հայրապետ ընտրվելու համար ձայներ վաստակելու դիտաւորութեամբ։

Հայր Մելեան իրաւունք ունի ի հարկէ, ինչպէս և ամեն ոք, Օրմանեանին արժանի չը համարելու կաթողիկոսական գահին և աւելի արժանաւորները մէջտեղ բերելու։ Բայց ոչ նա և ոչ ուրիշ ոք իրաւունք չունի փաստերը մտացածին բացատրութիւններով աղաւաղելու, մանաւանդ թէ զրպարտելու։ Յօդուածս չերկարացնելու համար կարճ կասեմ, որ հակասութիւն Օրմանեանի գործի և խօսքի մէջ չը կայ. այրիացած քահանան եթէ ուզում է կրկին ամուսնանալ, պէտք է թողնի հոգևոր կոչումը. այս էր Օրմանեանի կարծիքը թէ 1906-ին և թէ այժմ 1911-ին։ Իսկ այդ դէպքում նա պարտաւոր էր եկեղ. դիսցիպլինայի համաձայն իրար պսակող քահանաներին կարգալոյծ անել։ Որ նրա կարծիքը այսօր էլ փոխված չէ «հայրապետական ընտրութեան նախօրեակին», այդ կարելի է տեսնել ներկայ գրախօսութեան նիւթ եղող գրքի 169-դ երեսից. «Եթէ այրիանան, թէ սարկաւագ և թէ քահանայ, երկրորդ ամուսնութիւն չեն կրնար ընել, բայց եթէ աքեմէ և եկեղեցականութենէ հրաժարելով»։ Իսկ որ Օրմանեան սրբազանն ազատախոհ է, երևում է դրան կցած հետևեալ տողերից. «Երբ որ այդպիսի բան մը ընեն, բնաւ մեղադրելի գործ մը ըրած չեն ըլլար, և իրենց անձին պատիւն ալ վնաս չի կրեր։ Նոյնպէս է կուսակրօններուն ամուսնութեան համար ալ»։ Որպէսզի հայր Մելեանը և ուրիշները կասկած չունենան, թէ այդ ազատախոհութիւնն էլ առաջիկայ հայրապետական ընտրութիւնների պատճառով է, պարտք եմ համարում յիշեցնել, որ այդ տողերը կան Օրմանեան սրբազանի գրքի ֆրանսերէն հրատարակութեան մէջ եւս, որ գրված է 1909-ի վերջին և 1910-ի սկզբին (Պ. Պաբէլլի առաջաբանը, գրված է 1910-ի յունիսի 1-ին), այսինքն այն ժամանակ, երբ դեռ կենդանի էր Մատթէոս Բ. Կաթողիկոսը և ոչ ոքի մտքով անցնել չէր կարող, թէ նա այդքան շուտ կը վախճանվի։ Ահա ինչու համար ասացի, թէ պէտք չէ զրպարտել Օրմանեանին անհիմն կերպով։ Վերջապէս ինչ որ հանգուցեալ Իզմիրլեանի համար պարծանքի առարկայ էր, նոյնը չէ կարող Օրմանեանի համար դատապարտութեան առիթ լինել։ Ովքեր ուզում են, որ իրանց գրածների անկեղծութեանն հաւատան, ինչպէս հայր Մելեանը, նրանք այս էլ պէտք է ի նկատի ունենան։

Վերջացնելով գրախօսութիւնս՝ պէտք է յայտնեմ, որ «Հայոց եկեղեցի» գրքի վերջը Օրմանեան սրբազանը դրել է երկու շատ արժէքաւոր յաւելուած. ա) «Կաթողիկոսներու ժամանակագրութիւնը՝ ճշտուած թուականներով՝ ներկայ գիտութեան ուսումնասիրութիւններու համաձայն», և բ) «Թեմերու վիճակագրութիւնը՝ հաւանական հաշուով», որի համաձայն բոլոր հայերի (կաթօլիկներն ու բողոքականներն էլ մէկ տեղ առած) թիւն է մօտաւորապէս 3 միլիոն 660 հազար։ Նիւթերի ցանկը փակում է ամբողջ գիրքը։

Յիրաւի մի գիրք, որ ամեն հայի, մանաւանդ ամեն հայ հոգևորականի սեղանի զարդը և անբաժան ընկերը լինելու արժանի է։ Երուանդ Տէր-Մինասեանց

*) Տես «Մշակ» № 144.

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Մինիստրների խորհրդի նախագահ Պ. Ա. Ստոլիպինը Պետերբուրգում սպասվում է յուլիսի 20-ին։

◆ «Баку»-ն գրում է, որ այս օրերս Բագուի վրայով անցել է արտասահման ամերիկացի յայտնի միլիարդեր Մորգանի ազգական միստր Ռեսսեբը, որի միսսիան կայանում էր նրանում, որ նա Ձելեկենում ուսումնասիրեց, թէ որ աստիճան նաւթաբեր են այնտեղի հողերը։ Ուսումնասիրութեան հետևանքի մասին միլիարդերի ներկայացուցիչը պահում է խորին լռութիւն։

◆ Առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստր Տիմաշևը թոյլ տուեց մօտ 600 հազար պուդ չուգուն անմաքս ներմուծել Ռուսաստան արտասահմանից։

◆ Յուլիսի 5-ին Բագւում, Միլիոննայա փողոցում, Աւետեանի տան մէջ, պատը վերանորոգելու ժամանակ, բանւորները պատահմամբ գտան հողի մէջ թաղած 105 զանազան տիպի ժանգոտած ռումբեր, փոքր քանակութեամբ փամփուշտներ, գիլզաներ և այլ պարագաներ ռումբերի համար. ռումբերից մինը բաց երևոյթին լիքն է։ («Կ.»)

◆ Օդեսսայում ձերբակալվեց մի գաղթ-հայ Գրիգոր Տօդորով անունով, որ տարիներ շարունակ բռնութեամբ կենակցում էր իր հարազատ աղջիկ Օլգայի հետ։ Օլգան զաւակ ծնեց։

◆ «Ենի Գազէտա», ողբալով Պարսկաստանի և Մարոկկօյի դրութիւնը, յորդորում է մահմեդականներին միանալ պանիսլամական շարժման մէջ, որը միայն կարող է դիմադրել եւրոպական առաջխաղացման։ Լրագիրը կոչ է ուղղում մահմեդականներին վերջ դնել ներքին խռովութիւններին ու երկպառակութիւններին։

◆ Չը նայած այն հանգամանքին, որ «Պետ. Հեռ. Գործ.» թղթակիցը, ինչպէս տպված է այսօր, հեռագրում է թէ պարսից նախկին Մահմէդ-Ալի շահը երբ Պարսկաստան է մտել, «Р. Сл.»-ի թղթակիցը Վիէննայից հեռագրում է, որ Մահմէդ-Ալին ներկայումս բժշկվում է Մարիէնբադում և սեպտեմբերին նա մեկնելու է ընտանիքով Աբացիա։

◆ Թիւրքաց զօրաբանակի հրամանատար Տուրղութ-փաշայի շտաբի կառավարիչ է նշանակվում գերմանական մի գնդապետ։

◆ Թիւրքաց աղբիւրներին նայած, Չերնոգորիան պատերազմական տենդային պատրաստութիւնների մէջ է։

◆ Հարաւային Ալբանիայում օր չէ անցնում, որ զինված ընդհարում տեղի չունենայ ապստամբների և թիւրքաց զօրքերի միջև. վերջիններիս կորուստները շատ զգալի են։

◆ Ամերիկացի մօտ 100 դրամատէրեր ճանապարհորդութեան են ձեռնարկել Եւրոպայում։

◆ Անգլօ-եապօնական համաձայնութեան վերաքննութիւնը համարվում է անգլիական դիպլոմատիայի յաղթութիւն, որ կարողացաւ իր բարի յարաբերութիւնները պահպանել Ռուսաստանի և Միացեալ-Նահանգների հետ. Ընդհանուրի կարծիքով Եապօնիան գամված կը մնայ Հեռաւոր-Արևելքում։

◆ Ֆրանսիական պայմանները Մարոկկօյի նկատմամբ աւելի համեստ են, քան Գերմանիայինը. Որոշ կարծիք կայ, որ բանակցութիւնները կարող են դրական կէտի չը յանգել։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

6 յուլիսի

ԼՕՁ։ Էլեկտրական գնացքի վագոնի մէջ պահակախումբը խուզարկեց մի քանի կասկածելի մարդկանց, որոնք յետոյ սկսեցին կրակել ատրճանակներից։ Սպանելով մի պահակի, ծանր վիրաւորելով երկրորդին և թեթև՝ 2 ճանապարհորդների, 3 հոգի թըռչելով վագոնից վազեցին դէպի քաղաք և, ճանապարհին նստելով ուրիշ վագոն, մահվան սպառնալիքի տակ ստիպեցին քշել մեքենավարին. մօտենալով քաղաքին նրանք թռան և անյայտացան դաշտում։

Պետրոկօվսկայա փող. 6 մարդ ներս խուժեցին մի լուսանկարչատուն, այդտեղից պատը ծակելով մտան 3 խանութ, կոտրեցին երկաթեայ արկղները, յափշտակեցին 10,000 ր. գոհարեղէն, ակնեղէն և կանխիկ փող և անյայտացան։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Զինւորական մինիստրութիւնը առաջարկութիւն ներկայացրեց մինիստրների խորհրդին՝ յատկացնելու 100,000 ր. 1912 թ. աէրօպլանների մրցում նշանակելու համար։

ԲԷԼԳՐԱԴ։ Փակվեց ցուցահանդէսի ռուսական բաժանմունքը։

ԳՕՄԷԼ։ 2 հոգի փորձեցին սպանել պրիստաւի օգնականին. վիրաւորվեց մի քաղաքապահ ոստիկան։ Չարամիտներից մինը ձերբակալվեց։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Հաստատվեց Թիֆլիսի երկրորդ առևտրական ուսումնարանի կանոնադրութիւնը։

ԲԵՐԼԻՆ։ «Ֆօսիշէ-Ցայտունգը» հաղորդում է Վիւրցբուրգից, որ բաւարական պատերազմական դաշտում Գամէլբուրգի մօտերը գիշերով կալանաւորվել է առաքված եապօնական մայորը, այն րօպէին, երբ նա լուսանկարում էր նոր սիստեմի թնդանօթները։

ՏԻՐԱԺ

յուլիսի 1-ին խաղացված I ներքին փոխառ. հանգած համարներ։

10128	18300	11189	15905	6402
6915	14651	2450	287	5201
12492	4118	294	11318	12223
10140	15558	1757	11021	9732
3970	6893	19497	5255	2617
7094	16450	4879	13900	17912
101	9380	11296	18496	11011
13370	7084	10451	12203	8561
14431	14623	18290	18846	18661
597	12944	5616	18382	3434
11873	2732	5452	8573	5100
6175	6384	18881	15231	3230
15841	14974	12541	173	18330
13191	5876	1153	16419	19298
4062	1888	11822	10112	5990
19107	8174	1361	17245	2354
8738	3281	5890	3769	11848
15296	10208	12766	8602	4437
10910	9112	13369	6616	4184
15076	15543	4771	11471	15169
19924	12459	5263	13782	1740
973	15203	17123	2218	14676
8190	2114	9429	9125	13422
1562	16685	4638	4856	7153
3739	5204	7313	12785	13216
13935	10699	17036	6677	5277
5459	13483	11308	1705	13229
7142	7733	18798	10649	5024
19551	5021	5128	2080	16438
10356	11084	16156	13644	11555
11017	7523	10472	16921	6940
18897	10083	18212	2361	10090
10353	4390	4330	8292	17702
7595	5278	19608	11584	16000
7534	3728	14486	1789	14758
12214	12872	13545	12328	16769
2247	10728	15877	14941	10500
2202	9235	6121	615	9546
10593	16329	7278	15695	12200
15015	9471	14229	18416	18381
10255	10162	46	817	2105
4498	19036	18761	17140	14857
11342	15128	9309	16940	3153
3420	6207	6092	14821	8608
9636	14905	14754	3321	7316
10005	16686	16227	12042	4035
7150	12478	16319	1632	3120
13081	16806	11986	10120	19020
9287	486	18590	9644	7875
13909	5718	16037	9108	4441
1603	15336	1588	856	470
4980	2722	15814	4152	9931
6930	1180	16035	16877	7657
5653	17592	15866	9630	19956
11967	14662	16291	12830	7661
16493	15454	5767	863	4113
2641	12784	15673	19531	12064
16483	9913	14639	12409	3804
9024	17577	3053	4565	4059
1839	1939	17132	18542	4541
7431	5628	4214	6931	16185
17718	12813	496	10892	4529

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-Ի ՆԵՐԱՐԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 Ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9 1/2—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Ջ. Ի. ԲԱՑԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒՂԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱԻՆՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մաշկի, վեներական, վիրաբուժութեան և միզային. հ.։
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՈՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկպատ.։
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՉԻԼԲԵՐՁԱՑ—12 1/2—1 1/2 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1 1/2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1 1/2—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՉԻԼԲԵՐՁԱՑ—6—6 1/2 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱԻՆՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
3. 9—66

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս եւ վեներական հիւանդութիւնների։
Ընդունում է հիւանդներին՝
Առաւօտեան ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը։
Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը։
Կուկիա, Սեմեօնօվսկայա փողոց, № 16.
Տելեֆօն № 40.
(Ե.ու.կ.) 220. 100—46

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Ընդունում է ներքին եւ ջղային հիւանդներին ԿԻՍԼՕՎՕԴՍԿՈՒՄ, Դօնդուկօվսկայա փող., տուն իշխ. Դօնդուկ-Կօրսակօվի (ռուսաց եկեղեցուն կից), առաւօտ. ժ. 10-ից մինչև ժամը 12-ը։
(ա. օ.) 1254. 100—100

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՐԷՄ
„ՄԵՏԱՄՕՐՖՕԶԱ"
ԸՆԿ.
Ա. Մ. ՕՍՏՐՕՈՒՄՕՎԻ
Միանգամայն ոչնչացնում է
Պէպէնները և Արեւակիզուքները
պահպանելով կաշին
այդօրինակ ազդեցութիւններից։
Պէպէններ չունեցողներին՝
ցանկանալով պահպանել իրանց պէպէններից՝ մենք առաջարկում ենք ԿՐԷՄ
„ԱԼԲԱԴԵՐՄԱ"
որի մի մասը մտնում է մեր ԿՐԷՄ ՄԵՏԱՄՕՐՖՕԶԱՅԻ մէջ։
Պահանջեցէք ամենուրեք։
(ու). (M. 253940) 708. 5—1

ԱԿՑԻՕՆԵՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԼԱԲՕՐԱՏՕՐԻԱ
Իզմայլօվսկի պր., № 27
Պարիզ 1900. ՈՍԿԷ ՄԵԴԱԼՆԵՐ Նիժնի-Նովգօր. 1896.
BEAUTÉ DU TEINT
EAU DE LYS DE NINON

ԳԼԻՑԵՐԻՆԵԱՆ ԿԱԹ—ԻՐԻՍԻ ԿԱԹ
Փափկացնում են կաշին և դարձնում նրան քնքոյշ և թաւշանման։
Գլխաւոր պահեստը. Кавказское Т-во Торговли Аптекарскими Товарами—Тифлисъ, Баку, Батумъ.
526. 7—2

...Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ. Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.